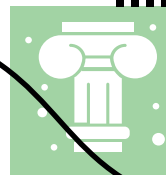

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

Raport z diagnozy lokalnej w ramach projektu

**Spółecznościowy
LUDOWIEC w Żyrardowie – odkrywamy nowych
„fabrykantów” kultury w duchu dialogu wspólnotowego**

Badania: Justyna Szymańska, zespół Centrum Kultury w Żyrardowie

Opracownie: Justyna Szymańska

Żyrardów 2023

Spis treści

Idea programu Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne 2023.....	4
Kultura – czyli co?.....	6
Metodologia.....	9
Pytania badawcze	9
Grupy docelowe.....	9
Narzędzia badawcze	10
Charakterystyka Miasta Żyrardów	12
Kultura pomiędzy.....	14
Historia i turystyka.....	14
Krajobraz kultury.....	17
Edukacja	19
Centrum Kultury w Żyrardowie	21
Wyniki warsztatów badawczych.....	23
Dzieci	23
Seniorzy	29
Dorośli	35
Młodzież.....	43
Rekomendacje.....	52
Bibliografia.....	55

Idea programu Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne 2023

Program Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne 2023 skierowany jest do domów kultury gotowych „prowadzić nowatorskie działania animacyjne projektowane na podstawie przeprowadzonej wcześniej diagnozy i poddane ewaluacji, a ukierunkowane na bezpośrednią i bliską współpracę z przedstawicielami społeczności lokalnej¹”. Celem programu jest „poszerzenie dostępu do kultury, stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi współpracy, komunikacji, pobudzenie aktywności obywatelskiej w przestrzeni kultury, wykreowanie warunków sprzyjających nowoczesnej edukacji kulturalnej i artystycznej”², a także zwiększenie „zaangażowania domów kultury w życie społeczności lokalnych poprzez odkrywanie i wspieranie oddolnych inicjatyw kulturotwórczych, realizowanych przez mieszkańców oraz inicjowanie działań służących wzmocnieniu zaangażowania domów kultury w życie społeczności lokalnej, odkrywaniu i rozwijaniu potencjału i kapitału kulturowego jej członków oraz kulturotwórczych zasobów społeczności”³.

Integralną częścią programu jest diagnoza lokalna, czyli badanie identyfikujące zasoby kulturotwórcze, potencjały, potrzeby i przykłady działań oddolnych mieszkańców Żyrardowa. Zarówno samemu programowi, jak i naszej diagnozie przyświecało rozumienie lokalnej instytucji kultury zawarte w słowach profesora Marka Krajewskiego, który określił dom kultury jako miejsce, „w którym urealnia się lokalna wspólnota, gdzie materializują się więzi spajające zbiorowości, gdzie w końcu

¹ <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/dom-kultury/aktualnosci/dom-kultury-edycja-2023-nabor-wnioskow> (dostęp: 17.04.2023)

² <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/dom-kultury> (dostęp: 17.04.2023)

³ <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/dom-kultury/o-projekcie> (dostęp: 17.04.2023)

można rozwijać pasje i talenty, odkrywać siebie”⁴, najważniejszymi ogniwami kultury „są bowiem mało widoczne instytucje, wykonujące jednak organiczną pracę, od której efektów zależy to jak jesteśmy w kulturze, jej miejsce w hierarchiach ważności, nasza zdolność do korzystania z niej inaczej, niż tylko czerpiąc satysfakcje estetyczne”⁵.

Celem raportu jest uchwycenie wielowymiarowości życia kulturalnego w Żyrardowie, z naciskiem położonym na poznanie gotowości mieszkańców i mieszkanek do zaangażowania się na rzecz lokalnej społeczności i inicjowania działań animacyjnych, a także poznanie potrzeb kulturalnych Żyrardowianek i Żyrardowian – w tym przede wszystkim młodzieży. Raport w małej skali, nie pretendując do wyczerpującego opracowania stanu kultury w mieście, prezentuje zarys krajobrazu kulturalnego Żyrardowa, pokazuje, w jaki sposób mieszkańcy postrzegają potencjał kulturotwórczy swojego miasta, a także omawia obszary możliwości w sferze kultury, które Centrum Kultury w Żyrardowie (CKŻ) wraz z innymi podmiotami w mieście mógłby wesprzeć i włączyć w obszary swoich działań.

⁴ tamże

⁵ tamże

Kultura – czyli co?

Realizując diagnozę potrzeb i potencjałów kulturalnych mieszkańców należy przede wszystkim zastanowić się, co rozumiemy pod pojęciem „kultura”. Bardzo często pierwszym skojarzeniem jest tzw. kultura wysoka lub sztuka (w tym teatr, malarstwo, poezja, muzyka, rzeźba). Z naszego doświadczenia badawczego wynika, że jest to powszechne skojarzenie właściwie we wszystkich grupach, bez względu na wiek, płeć czy pochodzenie społeczne. Skojarzenie kultury niemal wyłącznie z tzw. kulturą wysoką jest powszechne i utwierdzone w toku formalnej edukacji szkolnej, gdzie te klasyczne przejawy działalności twórczej człowieka są przedstawiane pod hasłem „kultura”. Jednak dostęp do tak pojętej kultury nie jest równościowy, często ogranicza się do większych miast i jest obwarowany wieloma zależnościami: kapitałem społecznym, kulturowym, ekonomicznym, a także wiekiem odbiorców, miejscem ich zamieszkania oraz mobilnością. W opozycji do kultury wysokiej funkcjonuje pojęcie kultury popularnej, której celem jest przede wszystkim dostarczenie odbiorcom rozrywki przy minimalnej ilości treści. Kultura masowa dostępna i łatwa w odbiorze, nie wymaga prawie żadnych kompetencji. Gdzieś pomiędzy tymi dwoma biegunami powstało w ostatnich latach pojęcie kultury szerokiej. Zaproponował je Marcin Skrzypek, animator kultury z Lublina, pracownik Ośrodka „Brama Grodzka Teatr NN” i określił jako obejmującą **„spektrum aktywności podejmowanych spontanicznie i oddolnie przez mieszkańców”⁶**. Nie jest to kultura niezależna, alternatywna, niszowa ani offowa. Kultura szeroka jest bliska, dostępna, włącza, uczy, zachęca do aktywności, rozwija się horyzontalnie oraz nie tworzy podziału na profesjonalistów i odbiorców. Jest odpowiedzią na style życia, pasje i fascynacje zwykłych mieszkańców, mówi o pożytku z nich dla całej społeczności, podkreśla wartość przyglądania się amatorskim próbom, zamiast pójścia do profesjonalnego teatru, muzeum, galerii⁷. To właśnie przejawów tak rozumianej kultury szukaliśmy podczas badania prowadzonego w Żyrardowie.

⁶ <https://www.nck.pl/szkolenia-i-rozwoj/projekty/kultura-sie-liczy-/blog/poszerzamy-kulture-spotkanie-z-lubelska-kultura-szeroka> (dostęp: 18.04.2023)

⁷ tamże

Nie ograniczamy także kultury do tradycyjnie rozumianej „oferty kulturalnej”, czyli zorganizowanych ogólnie zajęć i aktywności. W czasie diagnozy i pisania raportu przyświecała nam tym samym bardziej otwarta, antropologiczna definicja kultury, którą socjolog Tomasz Szlendak określił jako „coś, co robi się razem, kiedy się spotyka innych ludzi” (Szlendak 2011, s. 75). Owa potrzeba wspólnotowości w dużym stopniu tłumaczy popularność imprez plenerowych, szczególnie festynów. Nie jest to dziwne, jeśli przyjmiemy za autorami publikacji „Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce”, że „bywalcami imprez dożynkowych czy obchodów dni miasteczka albo gminy są wszyscy” (Bukraba-Rylska, Burszta, 2011). Takie wydarzenia jak festyn czy święto gminy spełniają więc bardzo ważną rolę integracyjną i wspólnototwórczą. Spotkania, koncerty są często pretekstem do spędzania wspólnie czasu, mają charakter relacjonny (Murawska, Olko, Sadura 2016). Jednocześnie warto pamiętać, że potrzeba wspólnotowości i integracji jest bardzo ważna w przeżywaniu kultury także w przypadku małych, indywidualnych lub sąsiedzkich przedsięwzięć. Według innego raportu mieszkańcy wsi zapytani o to, co robią w wolnym czasie w większości wymieniali praktyki zbiorowe, takie jak spotkania towarzyskie, spacerowanie czy wspólna jazda samochodem (Walczak, Jewdokimow, Pazderski 2016). Kultura i kształtowanie postaw uczestnictwa w kulturze powinny być więc rozumiane możliwie szeroko, **a misją domu kultury powinna być zmiana dotychczasowych utartych szlaków udziału w kulturze i kreowanie nowych trendów, niekoniecznie skupionych tylko na wąsko pojmowanej sztuce.**

Warto w tym miejscu zwrócić też uwagę na kontekst zachodzącej globalnie zmiany kulturowej, jaką określa się jako przejście od kultury hierarchicznej do **kultury uczestnictwa**. Na obszarach oddalonych od dużych centrów kultury i na obrzeżach globalnego przepływu najnowszych nurtów kulturalnych, ten proces często zachodzi wolniej. Jednak tym, co może wesprzeć te zmiany i pomóc przejść mieszkańcom do kultury uczestnictwa, są właśnie lokalne instytucje kultury. Jak twierdzi jeden z ekspertów Programów Ministra Kultury: “[Kultura - przyp. aut.] się krzewi przez domy kultury, biblioteki, szkoły, przedszkola, domy parafialne, kluby; słowem przez sieć materialną instytucji krzewienia kultury. Są one miejscem przekazywania tradycji, ale mogą być też siecią nowoczesnych mediów i technik komunikacji,

słownej, obrazowej, dźwiękowej (...)”⁸. Domy kultury, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach, mogą być właśnie tymi przekąźnikami rozumianej na nowo formy udziału w kulturze – **uczestnictwa, współtworzenia i współodpowiedzialności**, a nie tylko odbioru, postaw współodpowiedzialności i współdziałania, a nie konsumpcji gotowej oferty. Takie podejście do kultury i roli lokalnej instytucji kultury przyświecało nam podczas badań i realizowania diagnozy wraz z zespołem pracowników Centrum Kultury w Żyrardowie i takie rozumienie kultury chcielibyśmy zaproponować w czasie odbioru tego raportu.

⁸ za: Raport Końcowy Kultura a kapitał społeczny na wsi. Ewaluacja wsparcia kultury na obszarach wiejskich poprzez Programy Ministra Kultury, <https://nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/dom-kultury/warto-zajrzec/raport-koncowy-kultura-a-kapital-spoeczny-na-wsi-ewaluacja-wsparcia-kultury-na-> (dostęp: 8.05.2023)

Metodologia

Raport powstał na podstawie badań jakościowych opartych o metodę etnograficzną, przeprowadzonych w kwietniu 2023 roku na terenie miasta Żyrardów. Zarówno badanie, jak i analiza miały charakter jakościowy.

Pytania badawcze

Celem diagnozy było znalezienie odpowiedzi na pytania:

- ❖ Jakimi zasobami kulturotwórczymi dysponuje Centrum Kultury i jego społeczne otoczenie?
- ❖ Jaki jest potencjał mieszkańców i mieszkank w kontekście działań kulturotwórczych?
- ❖ Jakie potrzeby w obszarze kultury mają mieszkańcy i mieszkanki?
- ❖ Jakie działania we współpracy z Centrum Kultury w Żyrardowie mogą podjąć mieszkanki i mieszkańcy, bazując na zdiagnozowanych potencjałach i potrzebach?

Grupy docelowe

W czasie projektowania badania zdecydowaliśmy się na wyodrębnienie czterech grup docelowych diagnozy: **dorosłych, seniorów, młodzież i dzieci.**

Grupa **dorosłych** (15 osób) to osoby w wieku produkcyjnym, mieszkańcy i mieszkanki Żyrardowa w przedziale wiekowym 30-55 lat, którzy aktywnie działają na rzecz kultury, swojego miasta, najbliższej okolicy lub w obszarze samorozwoju, ale w różnym stopniu uczestniczą i współdziałają z CKŻ.

Grupa **seniorów** (26 osób) to osoby w wieku emerytalnym, zrzeszone w stowarzyszeniach i fundacjach działających przy CKŻ, współpracujących z nim lub partycypujące w zasobach CKŻ (np. poprzez wynajem czy udostępnienie sal).

Grupa **młodzieży** (27 osób) to młode osoby uczęszczające do szkół ponadpodstawowych na terenie Żyrardowa, przede wszystkim Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego (tzw. „Czerwoniaka”) i Zespołu Szkół nr 1 (tzw. „Elektryka”). W grupie były osoby działające w Młodzieżowej Radzie Miasta, jednak większość uczniów nie była zaangażowana w jej działalność.

Grupa **dzieci** (42 osoby) to dzieci w wieku 5-6 lat z grup „Motylków” i „Żabek” z Przedszkola nr 9 w Żyrardowie.

Plakaty zapraszające mieszkańców na spotkania

Narzędzia badawcze

Opinie mieszkanki i mieszkańców zostały zebrane w czasie spotkań fokusowych połączonych z warsztatami wydobywczymi z wykorzystaniem metod aktywnych, takich jak praca w grupie, burza mózgów, narzędzie World Cafe. W przypadku spotkań z przedszkolakami wykorzystaliśmy rozmowę oraz zadanie związane z rysowaniem. Pytania, jakie zadaliśmy mieszkankom i mieszkańcom oscylowały

wokół tematów takich jak: **Z czym kojarzy im się CKŻ? Jakie inne instytucje w mieście są otwarte i kulturotwórcze? Co lubią robić w wolnym czasie? Jakie są ich zainteresowania? W co się angażują? Co pomaga być aktywnym? Jakie są największe wyzwania w obszarze kultury oddolnej?**

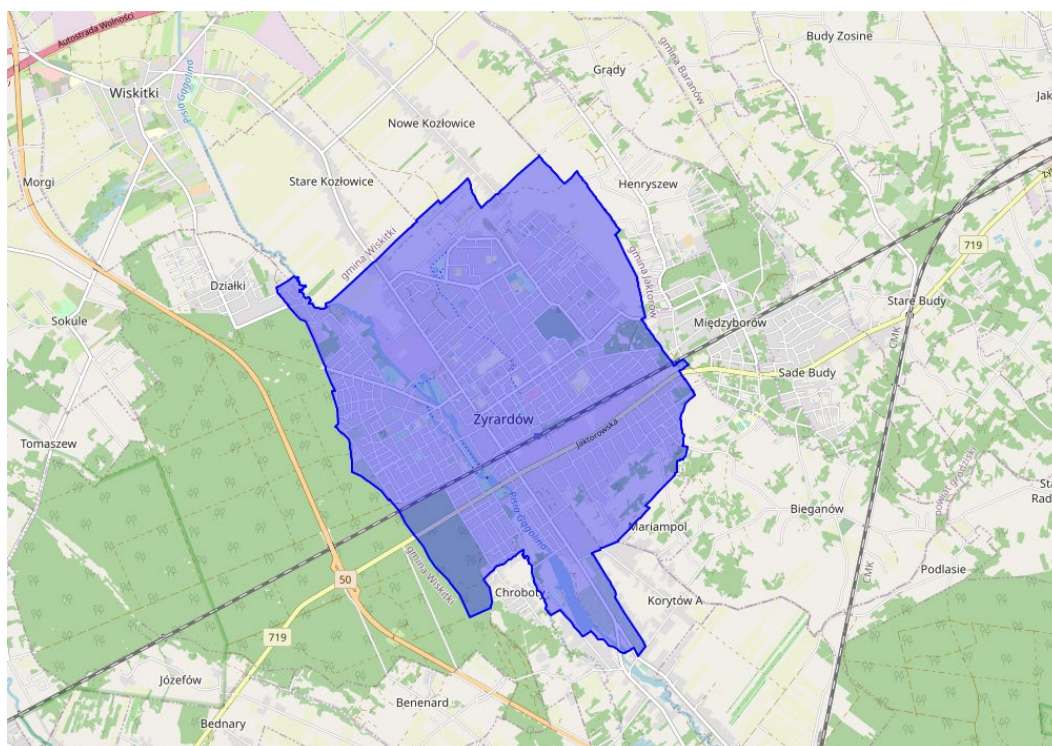
Spotkania były przeprowadzone w głównej siedzibie CKŻ, tzw. Domu Ludowym czy Ludowcu.

Badania miały charakter jakościowych, w ramach tego raportu nie mamy zatem możliwości podliczenia i prezentacji wyników typowego dla metod ilościowych. Metody jakościowe mają za zadanie wy badać tendencje i odnaleźć wzorce, niż określić ich skalę i częstotliwość. Skoncentrowane są one raczej na pytaniach „co?“, „jak?“ i „dlaczego?“ zamiast „ile?“ czy „jak często?“. Pytaniom zamkniętym w niezbadanym jeszcze obszarze tematycznym, obejmujących małą skalę, jak w tym przypadku, bez odpowiednio starannie dobranej próby badawczej zawsze towarzyszy ryzyko metodologicznego błędu oraz projekcji oczekiwań i uprzedzeń badacza na osoby badane, co może znacząco wpłynąć na wyniki. Aby rozpoznać tendencje, potrzeby i potencjały kulturotwórcze wśród mieszkańców skoncentrowaliśmy się na pytaniach otwartych i analizie jakościowej.

W analizie wyników wykorzystane zostały również obserwacje uczestniczące podczas wizyty Ludowcu (głównej siedzibie CKŻ) i Resursie, objazdu badawczego, dokumentacji fotograficznej oraz danych zastanych z ogólnodostępnych baz statystycznych. Badaniem został objęty cały obszar miasta, jednak ze względu na zakres badania, ograniczony czas i różnorodność grup odbiorców, nie wszystkie zagadnienia zostały w nim poruszone. Niniejszy raport zalecamy traktować raczej jako drogowskaz, mapę obrazującą, w którym kierunku wędrują ścieżki kultury w Żyrardowie i otoczeniu CKŻ, niż kompleksowe studium stanu kultury w mieście.

Charakterystyka Miasta Żyrardów

Żyrardów jest niewielkim miastem w województwie mazowieckim, powiecie żyrardowskim i jest siedzibą gminy miejskiej Żyrardów. Liczba mieszkańców wynosi 39 138, z czego 53,2% stanowią kobiety, a 46,8% mężczyźni. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,1 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa mazowieckiego oraz do średniego wieku mieszkańców całej Polski. 56,3% mieszkańców Żyrardowa jest w wieku **produkcyjnym**, 19,0% w wieku **przedprodukcyjnym**, a 24,7% mieszkańców jest w wieku **poprodukcyjnym**⁹. Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców Żyrardowa 4 282 osób wyjeżdża do pracy do innych miast, a 1 676 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy¹⁰.

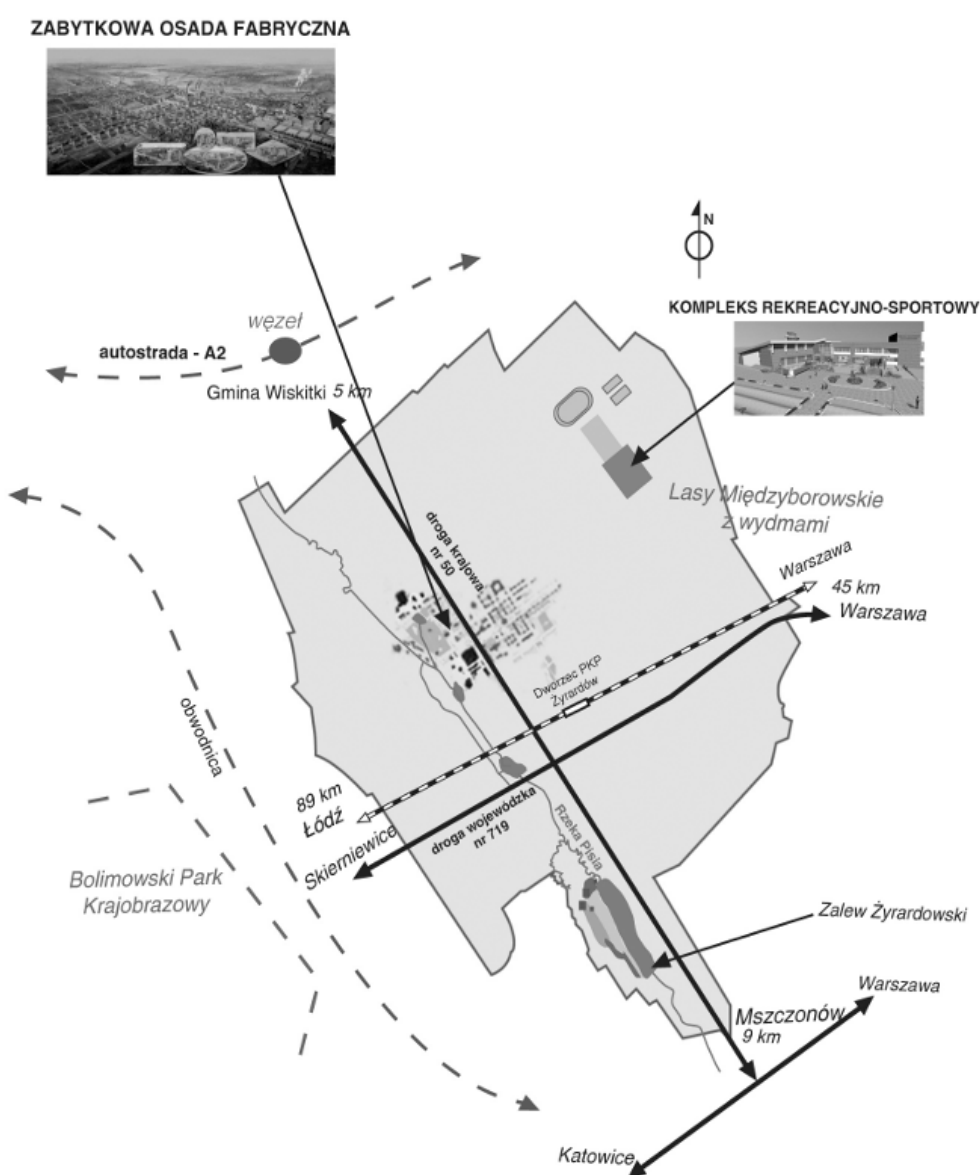

Żyrardów na mapie

⁹ <https://www.polskawliczbach.pl/Zyrardow> (dostęp: 10.05.2023)

¹⁰ <https://www.polskawliczbach.pl/Zyrardow#rynek-pracy> (dostęp: 10.05.2023)

Żyrardów położony jest w obszarze obejmującym tereny gmin zakwalifikowanych do aglomeracji warszawskiej, w tzw. paśmie łódzko-warszawskim. Przez miasto przebiega droga krajowa nr 50 Sochaczew-Grójec oraz droga wojewódzka nr 719 Warszawa-Łódź przez Skierniewice. W odległości 5 km na północ od miasta przebiega autostrada A2, tzw. Autostrada Wolności oraz znajduje się węzeł komunikacyjny w Wiskitkach, a 9 km na południe jest trasa szybkiego ruchu Warszawa-Katowice. Odległość od Żyrardowa do Warszawy wynosi 45 km, do Łodzi 89 km. Przez miasto przebiega też historyczna trasa kolei warszawsko-wiedeńskiej na trasie Warszawa-Łódź. Czas dojazdu koleją z Żyrardowa do Warszawy to ok. 35 min.

Plan Żyrardowa z Planu Rozwoju Lokalnego Miasta Żyrardów

Pod względem kulturalnym Żyrardów położony jest między dwoma większymi ośrodkami kulturalnymi: Warszawą a Skierniewicami. Ponadto w okolicy znajduje się także Dom Pracy Twórczej w Radziejowicach, gdzie odbywają się koncerty i cykliczne wydarzenia takie jak Festiwal Waldorffa, wieczory jazzowe czy kursy mistrzowskie. W okolicy znajduje się także znany ośrodek rekreacyjny Park of Poland – Suntago Wodny Świat.

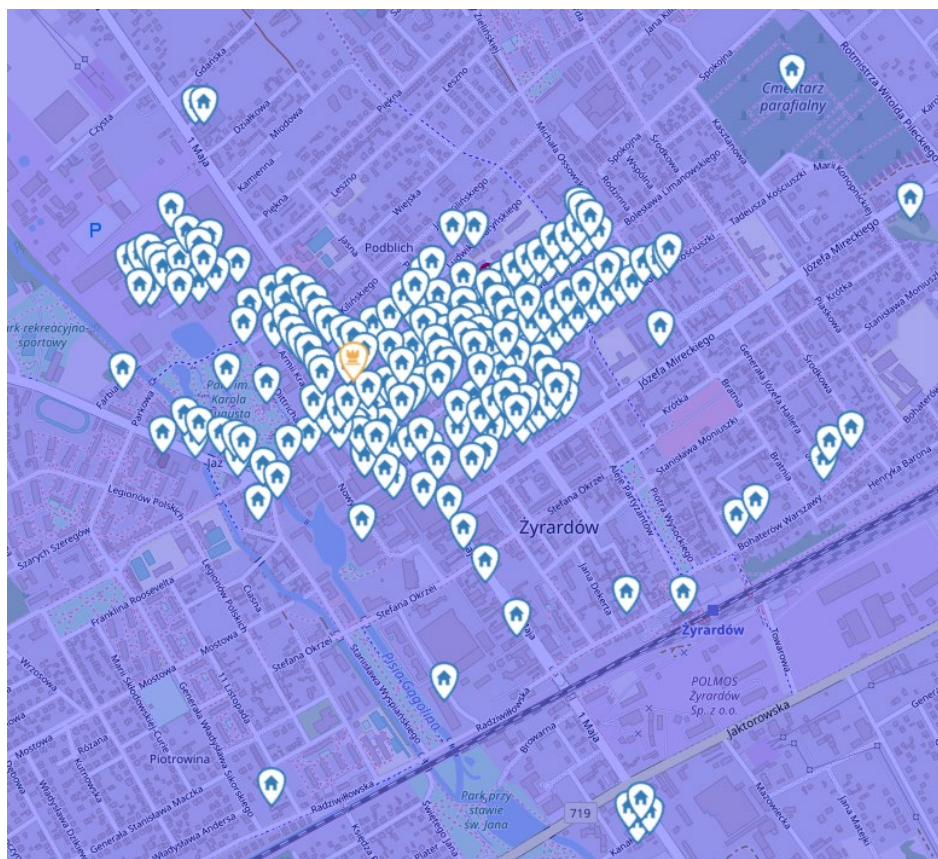
Kultura „pomiędzy”

Położenie Żyrardowa, na przecięciu szlaków, w bliskiej odległości od innych ośrodków gospodarczych i kulturalnych oraz dobre skomunikowanie lokalne i regionalne zarówno drogowe, jak i kolejowe, ma zarówno swoje zalety, jak i wady. Mieszkańcom łatwo dojeżdżać do pracy w innych miastach, łatwiej też im korzystać tam z wydarzeń kulturalnych. Z drugiej strony **oferta kulturalna Żyrardowa jest przez to często porównywana do tej w okolicznych większych ośrodkach, takich jak Warszawa, Łódź czy Skierniewice**, posiadających ze względu na różnice w wielkości, infrastrukturze, liczbie mieszkańców itp. także nieporównywalnie większe możliwości finansowe i organizacyjne. Jednak konkurowanie z tymi ośrodkami na rozmach wydarzeń, możliwości zapraszania czołowych artystów czy frekwencję nie jest wskazane, ponieważ **Żyrardów może z powodzeniem pełnić – tak, jak pełni aktualnie – rolę ośrodka kultury będącego najbliżej lokalnej społeczności, miejsca i ludzi, lepiej odpowiadającego na jej konkretne, a nie uogólnione potrzeby**. Zarówno Centrum Kultury w Żyrardowie jako instytucja i miejsce, jak i jego pracownicy, są głęboko wrośnięci w tkankę Żyrardowa i są pierwszym „punktem spotkań z kulturą” dla mieszkańców miasta. To właśnie bycie miejscem **najbliższym społeczności lokalnej – jej wyzwań, problemów, marzeń i możliwości** jest potencjałem, który warto w jeszcze większym stopniu wykorzystać i nie myśleć kategoriami konkurencji z sąsiednimi miastami.

Zarys historii i turystyka

Historia i zabytki Żyrardowa są znaczącym zasobem miasta, odróżniającymi go od innych podobnej wielkości miast w województwie i całej Polsce. Żyrardów jest

unikalnym w skali europejskiej przykładem realizacji idei miasta przemysłowego o bogatym programie funkcjonalnym oraz rozwiązaniach przestrzennych nawiązujących do wizji miast idealnych XIX-wiecznej, przemysłowej Europy. Według danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID) z dnia 15.12.2017 na obszarze Żyrardowa znajduje się 213 zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Mapa zabytków Żyrardowa¹¹

Powstanie Żyrardowa jest ściśle związane z rozwojem przemysłu w Królestwie Polskim i koncepcją budowy na obszarze dzisiejszego miasta zakładów włókienniczych. Wykorzystano w nich „machiny do tkania płótna” pomysłu francuskiego konstruktora Filipa de Girarda, któremu miasto zawdzięcza swoją nazwę. W 1830 roku spisano w Warszawie akt założenia fabryki lnu pod firmą „Karol Scholtz i Spółka”, a zakłady rozpoczęły produkcję 24 lipca 1833 roku. Rozkwit zakładów przypada na lata 1857-1885, kiedy to właścicielami byli Karol Hiele i Karol Dittrich. Istotnym czynnikiem rozwoju osady było przeprowadzenie w roku 1845

¹¹ Za: <https://www.polskawliczbach.pl/Zyrardow#zabytki> (dostęp: 13.05.2023)

odcinka Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. W końcu XIX i na początku XX wieku wybudowano charakterystyczne dla Żyrardowa obiekty z czerwonej cegły, w tym wielorodzinne domy dla robotników, domy dla majstrów oraz kadry zarządzającej zakładami, a także liczne obiekty socjalne i placówki kulturalne, m. in.: ochronkę dla dzieci, szpital, aptekę i ambulatorium, przytułek dla starców, łaźnię i pralnię, resursę dla urzędników fabryki, cztery szkoły, salę gimnastyczną, bibliotekę, dom ludowy, willę reprezentacyjną właścicieli zakładów oraz szkołę tkacką, dwa kościoły katolickie i jeden ewangelicki. Większość z wymienionych budynków istnieje do dziś i wciąż pełni swoje funkcje, a najstarsza część miasta stanowi unikalny w skali europejskiej przykład kompleksowo zaprojektowanej i konsekwentnie zrealizowanej osady fabrycznej z przełomu wieków¹². W latach 70-tych i 80-tych w związku z rozwojem miasta jako ośrodka przemysłowego Żyrardów rozbudował się w oparciu o technologię „wielkiej płyty”. Powstały nowe dzielnice mieszkaniowe, takie jak osiedla „Północ”, „Teklin” czy „Batorego”.

Żyrardów od 2004 roku realizuje zakrojony na szeroką skalę program rewitalizacji zabytkowej XIX-wiecznej osady fabrycznej stanowiącej perłę industrialnego dziedzictwa Europy. Dzięki zaangażowaniu samorządu, prywatnych inwestorów, instytucji kultury, organizacji pozarządowych i mieszkańców na przestrzeni lat zrewitalizowano największy obszar zieleni w mieście, park im. Karola Dittricha. W latach 2009-2011 Miasto Żyrardów zrealizowało przy wsparciu funduszy europejskich projekt pn. „Rewaloryzacja zabytkowych obiektów Resursy i Kręgielni w Żyrardowie oraz ich adaptacja na cele kulturalno – artystyczne”, którego efektem był remont, modernizacja i adaptacja dwóch zabytkowych budynków Resursy i Kręgielni wraz z najbliższym otoczeniem. Dzięki temu Żyrardów dysponuje zapleczem noclegowym o randze hotelu z 25 miejscami noclegowymi, który znajduje się właśnie w Resursie – budynku należącym do Centrum Kultury w Żyrardowie. Inny obiekt z miejscami noclegowymi znajduje się w kompleksie sportowo-rekreacyjnym AQUA. W Resursie znajduje się również Informacja Turystyczna, w której dostępne są mapy i przewodniki po Żyrardowie. W mieście odbywają się wydarzenia o charakterze turystycznym i promocyjnym, takie jak spacer po

¹² Za: Strategia zrównoważonego rozwoju Żyrardowa do roku 2025, str. 7

Żyrardowie organizowane przez Wydział Kultury i Promocji Miasta w Urzędzie Miasta Żyrardów z Centrum Kultury w Żyrardowie. Wyznaczono także miejski szlak turystyczny pod nazwą „Spacer po XIX-wiecznej osadzie fabrycznej”. Przez Żyrardów przechodzi też szlak „Poszukiwacze Zdobyczy Techniki – Industrialne Mazowsze”.

Krajobraz kultury

Żyrardów jest siedzibą kilku placówek kulturalnych, w tym także o znaczeniu ponadlokalnym. Trzy z tych placówek to jednostki samorządowe – **Centrum Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna** oraz **Muzeum Lniarstwa im. Filipa de Girarda**.

Centrum Kultury w Żyrardowie jest największą samorządową instytucją kultury w mieście. Główna siedziba mieści się w **Domu Ludowym**, zwanym Ludowcem. To budynek zabytkowy, zbudowany na początku XX wieku z inicjatywy Karola Dittricha jako dom kultury dla pracowników zakładów lniarskich.

W strukturze Centrum Kultury mieści się **kino "Len"** oraz **telewizja kablowa TV Żyrardów** i **Radio Fama**. Działają tutaj także jedne z najstarszych na Mazowszu Towarzystwa Śpiewacze - **„Lira”** i **„Echo”**; dwie orkiestry: **Żyrardowska Orkiestra Uliczna** i **Żyrardowska Orkiestra Akordeonowa**; **Dyskusyjny Klub Filmowy, Koło Literackie Żyrandol, Żurek – Żyrardowskie Utalentowane Rękodzielniczeki Kulturalne** oraz szereg **sekcji muzycznych, wokalnych, instrumentalnych, tanecznych i plastycznych** dla uczestników ze wszystkich grup wiekowych.

Przy CKŻ zarejestrowanych jest ok. 20 stowarzyszeń, w tym Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów „Złoty Wiek”, Stowarzyszenie „Manufaktura Żyrardów. Tworzymy”, Stowarzyszenie Kobiet z Problemami Onkologicznymi Amazonki . Do infrastruktury CKŻ zalicza się **sala widowiskowo-kinowa** o powierzchni 360 m²

mogąca pomieścić nawet do 396 osób, która nie tylko służy kinu „Len”, ale jest także wykorzystywana w działaniach własnych CKŻ i na wynajem; niekomercyjne **studio nagrań** oraz odnowiony budynek **Resursy**. W Resursie znajduje się galeria, restauracja, hotel oraz sala, w której odbywają się sesje Rady Miasta, a także wydarzenia CKŻ takie jak potańcówki, nagrania, spotkania autorskie, wykłady, prelekcje itp.

CKŻ organizuje także wiele kulturalnych imprez miejskich w imieniu miasta, takich jak święto z okazji Dnia Konstytucji 3 Maja, Sylwester, Święto Lnu. Centrum Kultury prowadzi wszechstronną działalność kulturalną skierowaną do wszystkich mieszkańców Żyrardowa.

➤ Żyrardów ma więc długą tradycję funkcjonowania instytucji miejskiej oferującej darmowy dostęp do kultury i infrastruktury kulturalnej. Jest to bardzo cenny zasób, ponieważ mieszkańcy są przyzwyczajeni do działalności kulturalnej w mieście i część z nich jest odbiorcami świadomymi swoich potrzeb i oczekiwań. Z drugiej strony może sprzyjać to także postawie roszczeniowości, oczekiwania „zrobienia czegoś” przez instytucję, a nie wzięcia odpowiedzialności za życie kulturalne miasta.

➤ Nie zmienia to faktu, że mieszkańcy Żyrardowa są bardzo aktywni, a w mieście funkcjonuje wiele zespołów, stowarzyszeń, fundacji i grup nieformalnych. Aktualny spis działających w Żyrardowie organizacji pozarządowych można sprawdzić na stronie miasta: <https://www.zyrardow.pl/ngo/>.

W Żyrardowie znajdują się także mniejsze placówki związane z działalnością kulturalną, takie jak **Osiedlowy Dom Kultury** i **Klub Osiedlowy „Koliber”** prowadzone przez Żyrardowską Spółdzielnię Mieszkaniową, **Młodzieżowy Dom Kultury (tzw. Młodek)**, którego organem prowadzącym jest powiat żyrardowski czy **Muzeum Mazowsza Zachodniego**, który jest instytucją podległą powiatowi żyrardowskiemu. Przy urzędzie miasta funkcjonuje też **Klub Seniora „Siwy Dym”**.

Wszystkie te instytucje są organizatorami imprez o zasięgu ogólnopolskim, regionalnym, wojewódzkim i lokalnym.

Jednym z największych wydarzeń artystycznych w Żyrardowie jest Interdyscyplinarny Festiwal Sztuk Miasto Gwiazd. Odbywa się on w Żyrardowie od 2009 roku, przez ten czas zbudowało swoją markę i zwiększyło rozpoznawalność Żyrardowa. Festiwal promuje działania i dokonania lokalnych artystów, młode talenty, różne formy sztuki: prezentacja wystaw, sztuk teatralnych, projekcje filmowe, koncerty, happeningi, performance, pokazy mody, pokazy taneczno-choreograficzne, a także promuje Żyrardów jako miejsce przyjazne artystom¹³.

Ponadto w mieście odbywają się różnorodne imprezy plenerowe, m.in. Majówki, Dzień Dziecka, Europejskie Dni Dziedzictwa, koncerty, wystawy, happeningi itd.

W Żyrardowie funkcjonują też dwie szkoły muzyczne: Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Ignacego Jana Paderewskiego oraz Prywatna Szkoła Muzyczna I Stopnia nr 1 im. Antoniego Szalińskiego.

Swoją siedzibę w Żyrardowie ma także Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka.

Edukacja

Istotna w myśleniu o kulturze jest także wiedza o zasobach edukacyjnych, w tym szkołach i przedszkolach funkcjonujących na terenie miasta, w których uczą się dzieci i młodzież – najmłodsza, bardzo ważna grupa odbiorców i twórców kultury.

W Żyrardowie funkcjonuje **siedem szkół publicznych** prowadzonych przez miasto, w tym sześć szkół podstawowych i liceum ogólnokształcące: **Szkoła Podstawowa Nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi i Dwujęzycznymi im. Filipa de Girarda w Żyrardowie, Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Marii Konopnickiej w Żyrardowie, Szkoła Podstawowa Nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi im. Stanisława Staszica w Żyrardowie, Szkoła Podstawowa Nr 4 im. Mikołaja Reja w Żyrardowie, Szkoła**

¹³ Za: tamże, str. 42

Podstawowa Nr 6 im. Elizy Orzeszkowej w Żyrardowie, Szkoła Podstawowa Nr 7 im. Henryka Sienkiewicza w Żyrardowie i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego w Żyrardowie oraz trzy szkoły prowadzone przez powiat żyrardowski: Zespół Szkół Nr 1 w Żyrardowie, Zespół Szkół Nr 2 w Żyrardowie, gdzie funkcjonują szkoły branżowe i technika oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Marii Grzegorzewskiej w Żyrardowie.

W Żyrardowie działają też trzy szkoły niepubliczne: Niepubliczna Szkoła Podstawowa nr 1 im. Krzysztofa Kolumba , Społeczna Szkoła Podstawowa Nr 2 STO im. Pawła Hulki-Laskowskiego i Szkoła Mistrzostwa Sportowego w Kolarstwie Liceum Ogólnokształcące oraz jedna niepubliczna szkoła wyższa: Collegium Masoviense Wyższa Szkoła Nauk o Zdrowiu.

W mieście działa też sześć przedszkoli publicznych i tyle samo niepublicznych.

Centrum Kultury w Żyrardowie

Centrum Kultury w Żyrardowie to miejsce, które mieszkańcy określają jako „serce Żyrardowa”, w którym ciągle coś się dzieje, o którym słychać, które w pewnym sensie jest w mieście synonimem kultury. W toku badań nad diagnozą wyłonił się obraz CKŻ jako miejsca pasji, działań, odkrywania talentów, integracji, kreatywnych ludzi i osób pracujących w kulturze, którzy są jednocześnie lokalnymi kulturalnymi liderami. Media społecznościowe CKŻ pełne są zapowiedzi wydarzeń, projektów i inicjatyw, co jest przez mieszkańców zauważane i doceniane.

W CKŻ pracują specjaliści z wielu dziedzin kultury i sztuki, w tym instruktorzy tańca, śpiewu, grania na instrumentach, plastyki, malarstwa i rysunku, rękodzieła ceramiki, baletu, a także personel techniczny i administracyjny. Wszyscy pracownicy tworzą **zgrany zespół**, który decyduje o wysokim poziomie artystycznym, merytorycznym i organizacyjnym CKŻ. To osoby z pasją, które nie tylko są ekspertami w swoich dziedzinach, ale też potrafią zarażać swoją energią innych i sprawić, aby Centrum Kultury działało na **najwyższym poziomie** na korzyść wszystkich mieszkańców.

Jak we wszystkich instytucjach kultury, CKŻ ma także swoje bolączki. Jedną z nich jest **natłok pracy**, która wynika z niedostatecznej liczby pracowników oraz wypływająca z tego konieczność **wielofunkcyjności**. W codziennym funkcjonowaniu CKŻ często wynika potrzeba, aby pracownicy zajmowali się różnymi, często niezwiązanymi ze sobą i ze specjalizacją danej osoby zadaniami. Skutkuje to przemęczeniem i zestresowaniem, a długotrwałe utrzymywanie się takiego stanu może prowadzić do **wypalenia zawodowego**.

Pracownikom brakuje także czasem **partnerskiego traktowania ze strony mieszkańców** – nie patrzenia na nich tylko jako na dostarczycieli oferty kulturalnej, z której są rozliczani, ale właśnie partnerów we wspólnym tworzeniu krajobrazu

kulturalnego miasta. Bywa, że pracownicy czują, że zbyt wiele czasu zajmuje im realizacja projektów, których nie są aktywnymi twórcami, a zbyt mało pozostaje im go na realizację własnych inicjatyw. Ważne jest, aby docenić pracowników CKŻ jako profesjonalistów w swoich dziedzinach, autorytety na polu kultury.

Pracownicy dostrzegają też **problem darmowych wydarzeń** w CKŻ. Niektóre grupy mają większe możliwości w dostępie do darmowych wejściówek, a sama darmowość wielu wydarzeń skutkuje nierzadko też tym, że miejsca na widowni są niewykorzystane, ponieważ niektórzy mieszkańcy nie przychodzą na wydarzenia, na które odebrali darmowe bilety i nie oddają wejściówek innym.

Przede wszystkim zaś celem zespołu CKŻ jest aktywne tworzenie przestrzeni kulturalnej miasta, realizacja działań w których są aktywnymi uczestnikami i twórcami, zaangażowanymi w cały proces twórczy

Cele zespołu Centrum Kultury

- o Wspólne projektowanie i tworzenie inicjatyw wraz z mieszkańcami (działanie *z*, a nie *dla*)
- o Możliwość dzielenia odpowiedzialności za kulturę z mieszkańcami
- o Postrzeganie doświadczenia zespołu jako ważnego zasoby miasta
- o Postrzeganie pracowników CKŻ jako autorytetów w obszarze kultury
- o Działania oparte na prawdziwym partnerstwie między zespołem CKŻ, władzami miasta i mieszkańcami
- o Większe zrozumienie dla realiów pracy w instytucji kultury wśród mieszkańców
- o Zrozumienie specyfiki krajobrazu kulturalnego Żyrardowa
- o Równość mieszkańców w dostępie do kultury

Wyniki warsztatów badawczych

Dzieci

W czasie warsztatu z najmłodszymi mieszkańcami Żyrardowa (dzieci w wieku 6-7 lat) postawiliśmy na działania warsztatowe i luźną rozmowę w celu dowiedzenia się, czym dla tej grupy wiekowej jest kultura, gdzie drzemie potencjał działań skierowanych do tej grupy i jakie są jej potrzeby.

Warsztat z przedszkolakami. Fot. Klaudia Appel

Kultura dla dzieci to przede wszystkim **zabawa, przyjemność, wolność od przymusu i presji czasu, zainteresowania, pasja, emocje, wspólnota, bycie razem z rówieśnikami.**

Dzieci kojarzą CKŻ jako miejsce kultury, a więc miejsce dobrej zabawy i miłego spędzania czasu. Kojarzyły przede wszystkim **kino, spektakle teatralne, koncerty, zajęcia artystyczne (np. bębny, balet), kawiarnię Tygielek, lody, lemoniadę, zagrodę ze zwierzętami, fajną przestrzeń, mile spędzony czas**. Dzieci lubią chodzić do CKŻ i wyraźnie kojarzą je jako główne miejsce w mieście, gdzie dzieje się kultura. Poza CKŻ wskazywały jeszcze bibliotekę, Muzeum Lniarstwa, Resursę, Młodek i „Koliber” jako miejsca, z którymi kojarzą kulturę.

Najmłodsi wymienili jako swoje ulubione szereg aktywności, które mogą być dobrym **punktem wejścia** w kulturę zaangażowaną, kiedy już przejdą do systemu szkolnego. Wśród odpowiedzi na idealny dzień w Żyrardowie pojawiły się **zwierzęta, spacery po lesie, wycieczki rowerowe, jeżdżenie na rowerze po podwórku, jeżdżenie na hulajnodze, wycieczki piesze z rodzicami, basen, spacer i zabawa w parku, gra w piłkę, teatr i przedstawienia, malowanie i rysowanie, zabawa z rówieśnikami na podwórku, zabawa w supermoce, wyjścia do lodziarni, trampoliny**, ale także **sen i „nic”**.

Te ostatnie odpowiedzi mogą wydawać się błahe i łatwo je zbyć, jednak są one oznaką ważnej potrzeby, a także potencjału. Mogą świadczyć choćby o tym, że nawet dzieci w wieku przedszkolnym mogą być już przytłoczone ilością zajęć i aktywności, które są im proponowane. Nie oznacza to, że należy z takich zajęć w ogóle zrezygnować czy że nie należy wychodzić naprzeciw inicjatywom związanym z zainteresowaniami i pasjami dzieci. Warto jednak pamiętać o tym, że **przebodźcowanie** dotyczy osoby ze wszystkich grup wiekowych, także tych najmłodszych. Do tej pory analizy skupiały się na dzieciach starszych, w wieku szkolnym¹⁴, jednak problem zaczyna się już wcześniej. Dzieci w starszych grupach nie mają już leżakowania, a więc chwili wyciszenia w intensywnym dniu w przedszkolu i w domu. Przed nimi wizja pójścia do szkoły, która budzi często w większości pozytywne emocje, dodają się jednak one do ogólnej ilości bodźców z zewnątrz. Dodatkowo często spotykają się z obawą dorosłych, że nuda jest niebezpieczna, a wolny czas trzeba wykorzystać „efektywnie”.

¹⁴ Np. <https://www.monitorszkoly.pl/arttykul/co-za-duzo-to-niezdrowo-dobre-zasady-pomagajace-radzic-sobie-z-przebodzcowaniem-dzieci-w-szkole> (dostęp: 13.05.2023)

Z tego względu już przedszkolaki miewają dni zajęte zajęciami dodatkowymi: sportowymi, artystycznymi, językowymi. Potrzeba robienia „nic” lub spania może być więc odpowiedzią na zbyt dużo przytłaczających emocji i bodźców.

Tymczasem nuda może być nie tylko kreatywna, ale wiele badań wskazuje, że jest bardzo ważna i wartościowa w rozwoju dziecka. Doświadczenie nudy pozwala lepiej poznać siebie, swoje emocje, odkryć przestrzeń kreatywności. Dzieciom nuda pomaga w rozwijaniu umiejętności organizowania sobie czasu i znajdowania zajęć. Nuda w pewnym sensie resetuje umysł¹⁵, jest niezbędna do wyciszenia, ale także regeneracji. Kultura, jako ogół działań wspólnotowych spajające społeczność, może odpowiedzieć również na taką potrzebę i wykorzystać niezauważony potencjał działań skierowanych do najmłodszych.

Wiele z działań, które dzieci kojarzą z kulturą i lubią robić, są już oferowane przez CKŻ lub inne instytucje miejskie albo są realizowane przez przedszkola czy w rodzinie. Warto pochylić się nad wsparciem inicjatyw, które będą odpowiadać na te stosunkowo najmniej rozpoznane i zaadresowane potrzeby oraz wykorzystywać potencjały drzemiące w samych dzieciach.

Propozycje obszarów działań:

❖ Nuda

Festiwal Nudy jako działanie odbodźcowujące; „przestrzeń nudy” z poduchami, pufami i różnymi rzeczami, które można (ale nie trzeba) kreatywnie wykorzystać – bez agendy, celów, harmonogramu

❖ Przyroda

Działania w duchu edukacji leśnej, Akademii Dzikiej Przyrody, bycia w przyrodzie; wsparcie inicjatyw odpowiadających na wrażliwość dzieci na przyrodę

¹⁵ Zobacz np. <https://osrodekindra.pl/nuda-tworzy-przestrzen-na-kreatywnosc/> (dostęp: 13.05.2023)

❖ Zwierzęta

Aktywności związane z zaspokojeniem potrzeby kontaktu ze zwierzętami; budowanie wrażliwości na ich potrzeby, odpowiedzialności za nie, rozwijające empatię i szacunek do zwierząt, także dające możliwość poznania życia i potrzeb zwierząt dzieciom, które nie mają i nie mogą mieć własnych zwierząt; spotkania ze zwierzętami są także szansą na wyciszenie, nauczenie się nowych sposobów na kontrolowanie emocji w sytuacji, kiedy dzieci są odpowiedzialne za dobrostan innego stworzenia

❖ Teatr i bycie na scenie

Tworzenie własnych spektakli teatralnych, wcielanie się w różne role: reżysera/reżyserki, aktorka/aktorki, scenografa/scenografki, scenarzysty/scenarzystki itp.

❖ Gry wyobraźni

Wcielanie się w różne osoby, superbohaterów, małe formy grywalizacji lub RPG (role-playing games)

❖ NoCKi

Luźne, towarzyskie spędzenie czasu w CKŻ, poznanie i oswojenie przestrzeni CKŻ, bycie razem w grupie rówieśniczej, przestrzeń „kontrolowanej wolności”, np. nocka z Harrym Potterem, Kicia Kocią itp., wieczór z muzyką, proste zajęcia z rozwijania wyobraźni, relaksu, wyciszania się

Warsztat z przedszkolakami. Fot. Klaudia Appel

Oddzielne mini-warsztaty i rozmowa były przeprowadzone z dziećmi starszymi uczęszczającymi na zajęcia plastyczne w CKŻ.

Młodym osobom znającym dobrze CKŻ kojarzyło się ono z **kinem, szydełkowaniem, wycieczkami, lekcjami w kinie, półkoloniami, WOŚP, sztuką muzyką, aktorami, plakatami, sercem Żyrardowa, ♥ rowerami, zajęciami baletowymi.**

Przedstawili też pomysły na to, co chcieliby zorganizować w CKŻ:

- ❖ **Wolny Parapet do czytania** – obecnie duże, wygodne parapety w sali CKŻ już służą jako miejsce do siedzenia, czytania, spokojnego spędzania czasu; można jeszcze ulepszyć tę przestrzeń dodając więcej poduch i ustanawiając tam „strefę czytania”
- ❖ **Spotkania z seniorami** – młodzież z własnej inicjatywy jest chętna na działania międzypokoleniowe, w tym przede wszystkim z najstarszymi; często jest tak, że właśnie z najstarszym pokoleniem młodzi mają najmniej kontaktu, nie każdy już ma dziadka lub babcię, a potrzeba kontaktu z osobami o innych

niż własne doświadczeniach można wesprzeć właśnie spotkaniami międzypokoleniowymi

- ❖ **Spotkania z własnym zwierzątkiem** – potrzeba kontaktu ze zwierzętami i spotkania się w gronie innych ich miłośników nie wygasa wraz z wiekiem; dzieci i młodzież w wieku szkolnym również szuka widzi wartość w spędzaniu czasu ze zwierzętami i osobami, które dzielą pasję do nich

Seniorzy

W spotkaniu warsztatowym z seniorami obecni byli członkinie i członkowie wszystkich większych organizacji działających w Żyrardowie na rzecz seniorów. Byli to przedstawicielki i przedstawiciele Stowarzyszenia Emerytów i Rencistów Złoty Wiek, Stowarzyszenia Seniorów Żyrardowianka, Uniwersytetu Trzeciego Wieku, Wspólnoty Żyrardowa, chórów Echo i Retro Cantare, grupy Viva Senior i innych grup nieformalnych.

Seniorzy są grupą bardzo **aktywną, zaangażowaną i wewnętrznie zanimowaną**. W Żyrardowie istnieje wiele możliwości rozwoju dla seniorów, zarówno tych oferowanych przez władze miejskie, jak i realizowanych oddolnie przez samych zainteresowanych. Ta aktywność to duży potencjał Żyrardowa, w którym seniorzy są jedną z większych sił kulturotwórczych w mieście.

Skojarzenia z Centrum Kultury

Seniorzy kojarzą CKŻ przede wszystkim z miejscem spotkań, wydarzeń, imprez, występów. Przestrzeń CKŻ to **ich przestrzeń**, w której czują się dobrze i swobodnie. To duża wartość, a zarazem **odpowiedzialność**, ponieważ bycie gospodarzem danej przestrzeni to również obowiązek zadbania, by inne grupy czuły się zaproszone do współuczestnictwa i współodpowiedzialności za nie. Seniorzy zwracali przede wszystkim uwagę na młodzież i jej potrzebę własnego miejsca. Zwrócenie na to uwagi może sugerować, że cenne byłyby **inicjatywy międzypokoleniowe**, również takie, w czasie których seniorzy współdzieliliby przestrzeń i odpowiedzialność z młodymi ludźmi.

Centrum Kultury dla seniorów to także **kino, koncerty, kabarety, imprezy okolicznościowe, zabawy, życie kulturalne miasta, pogaduszki przy fontannie, spotkania w klubie Viva Senior, spotkania chórów, spotkania integracyjne, historia Żyrardowa, przestrzeń dla wszystkich** (oprócz Resursy, która jest postrzegana jako przestrzeń bardziej elitarna) oraz **śmiech, dzieci, dzianie się, życie**, a także po prostu **kultura**.

Centrum Kultury, a przede wszystkim sala klubowa kojarzą się także z **bordowymi kotarami** i **czarną sceną** – to skojarzenie wizualne, które można zaadaptować np. przy promocji różnych wydarzeń w przestrzeni Ludowca.

Miejsca seniorów

Oprócz domu CKŻ, seniorzy rozpoznają też inne miejsca w Żyrardowie jako przyjazne ich grupie wiekowej. Te miejsca mogą być podstawą do jeszcze głębszego wyjścia z animacją skierowaną do seniorów poza mury instytucji lub zbudowania partnerstw senioralnych z instytucjami funkcjonującymi poza formalną sferą kultury, ale będącymi miejscem spotkań i działań o potencjale kulturotwórczym.

- ❖ Basen
- ❖ Sala gimnastyczna
- ❖ Siłownie plenerowe
- ❖ Siłownia dla niepełnosprawnych
- ❖ Osiedlowe domy kultury
- ❖ Ogródki przydomowe
- ❖ Tężnia
- ❖ Park miejski
- ❖ Park seniora
- ❖ Park Procnera
- ❖ Eco Park
- ❖ Przychodnia zdrowia
- ❖ kościół
- ❖ CUS (Centrum Usług Społecznych)
- ❖ Federacja DZIAŁAJ.MY
- ❖ Zalew Żyrardowski
- ❖ Klub Seniora „Siwy Dym”
- ❖ Biblioteka
- ❖ Ścieżki rowerowe
- ❖ Aqua Park
- ❖ Resursa

Te wszystkie miejsca i instytucje już w dużej mierze są miejscami aktywności seniorów, można jednak dodatkowo wesprzeć ich dostępność i otwartość również na inicjatywy międzypokoleniowe.

Co pomaga być aktywnym seniorem?

Seniorzy wypowiedzieli się też na temat tego, co pomaga im w byciu aktywnymi. Wgląd w motywacje, zasoby, ale też ograniczenia i bariery z jakimi stykają się osoby starsze może być również wskazówką do tego, w jaki sposób wspierać inicjatywy skierowane do nieaktywnych seniorów. Aktywni seniorzy mają unikalny wgląd w swoją grupę wiekową, również tę nieaktywną, znają jej ograniczenia i możliwości, mogą więc być „odzwierciedleniem” dla inicjatyw skierowanych do nieaktywnych seniorów oraz grup międzypokoleniowych.

Tym, co najbardziej pomaga aktywnym seniorom, jest **integracja**. Spotkania, kontakty, przepływ informacji, pretekst do wyjścia na zewnątrz, zetknięcia się z drugim człowiekiem spoza rodziny i wąskiego kręgu znajomych są tym, co sprawia, że iskra motywacji może się rozpaść w działanie. Seniorzy są tego świadomi i sami inicjują różne okazje do spotkań wewnętrznych i integracji. Takimi okazjami jest właśnie przynależność do klubów i stowarzyszeń. Warto wesprzeć działania umożliwiające rozszerzenie tych działań i kręgu odbiorców, zarówno na innych seniorów, jak i osoby z innych grup wiekowych. Skala zrzeszania się jest uznawana za wskaźnik rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, więc wsparcie jego rozwoju wpływa bezpośrednio także na rozwój kulturalny.

Seniorzy cenią też **liderów swoich społeczności**, dzięki którym dzieją się wydarzenia, które mają potencjał aktywizacji osób o różnym stopniu motywacji, różnych zainteresowaniach, ilości czasu wolnego, sytuacji rodzinnej. Liderzy to ludzie, „dzięki którym rzeczy się dzieją”. Mogą to być zarówno **formalni przewodniczący klubów i stowarzyszeń**, których praca jest bardzo przez seniorów doceniana, jak i **osoby animujące aktywności senioralne**, przedstawiciele **władz miejskich i CKŻ**. Wśród takich osób pojawiły się (lista nie jest zamknięta): Stanisława Strzelczyk, Hanna Kubiak, Grzegorz Maślanka, Krystyna Lenarczyk, Elżbieta Dybińska, Krzysztof

Gwiazda, Aleksandra Zimoch, Paulina Drozd, parafia salezjańska, parafia WNMP i chór kościelny, Prezydent Miasta, Dyrekcja CKŻ.

Tym, na co seniorzy szczególnie zwracają uwagę w kontekście swojej aktywności, jest także **zdrowie**. Wsparcie dla osób z ograniczeniami zdrowotnymi, niepełnosprawnościami ruchowymi, uwzględnienie konieczności rehabilitacji czy wizyt u lekarza, a także po prostu samopoczucie może być kluczowe dla aktywności tej części seniorów, która obecnie jest niewidoczna w krajobrazie kulturowym miasta. Wyjście do takich osób z perspektywą działania nienarzucającą z góry skali zaangażowania i aktywności, odpowiedzenie na ich obawy i dostosowanie skali inicjatyw do ich możliwości może otworzyć nowe drogi współpracy i współdziałania. Inną rzeczą, która ogranicza seniorów, jest opieka nad osobami zależnymi – wnukami, starszymi rodzicami. Tutaj także warto wesprzeć działania międzypokoleniowe, w czasie których zaangażować mogłyby się – w miarę możliwości i w odpowiedniej dla siebie skali – osoby starsze, ich dzieci, wnuki lub nawet rodzice.

Seniorów wzmacnia też **wsparcie bliskich** – dzieci, wnuków, ale także przyjaciół, znajomych, sąsiadów. Czasem wystarczy jedna osoba, z którą można gdzieś pójść, aby był to początek trwalszego, oddolnego zaangażowania. Ponownie tutaj warto wspierać działania integracyjne, ale także otwierające przestrzenie i grupy senioralne na nowe osoby, w tym na działania międzypokoleniowe.

Nie mniej ważnym niż pozostałe jest dla seniorów **wsparcie finansowe**. Jest to grupa, która ma dużo własnych pomysłów i wciąż eksploruje nowe możliwości aktywności i zaangażowania. Wsparcie finansowe, ale także merytoryczne, np. **warsztaty pisania wniosków** do różnych grantodawców, uwzględniające specyfikę skierowanych do seniorów i grup międzypokoleniowych konkursów, może zdywersyfikować źródła senioralnych inicjatyw i rozszerzyć możliwości ich działania.

Aktywność seniorów

Żyrardowscy seniorzy w dużej mierze biorą odpowiedzialność za ofertę skierowaną do nich samych i wiele możliwości realizacji ich potencjałów, pasji i zainteresowań już

istnieje. W raporcie skupiamy się więc na działaniach mających potencjał rozwoju, ale wciąż jeszcze nie do końca wykorzystanych w działaniach senioralnych. Mając w pamięci szerokie rozumienie kultury, warto wspierać inicjatywy, które nie są związane stricte z działaniami kulturalnymi, ale sprzyjają **integracji seniorów z innymi środowiskami**, w oparciu o wspólne cele, potrzeby, potencjały i możliwości. Poniżej przedstawiamy przykładowe pola obejmujące zainteresowania seniorów, które padły podczas warsztatu, wraz z propozycjami przykładowych inicjatyw, które mają w sobie potencjał jeszcze nie do końca wykorzystany w działaniach międzypokoleniowych.

Propozycje obszarów działań:

- ❖ **Ogródki przydomowe i działkowe** – np. warsztaty ogrodnicze, dzielenie się sadzonkami roślin
- ❖ **Spacery z kijkami** – np. wspólne marsze, rodzinne spacer-y gry terenowe z kijkami
- ❖ **Towarzyskie spotkania międzypokoleniowe** – np. międzypokoleniowa potancówka, warsztaty tematyczne seniorów i młodzieży, międzypokoleniowa wymiana doświadczeń i umiejętności, wspólne świętowanie, np. Dzień Jabłecznika – wspólne pieczenie ciast, degustacja, piknik
- ❖ **Zbieranie grzybów i jagód (sezonowo)** – np. wspólne wyjazdy na grzyby i jagody, wyjazdy połączone z innymi aktywnościami, np. elementami edukacji leśnej dla dziadków i wnuków
- ❖ **Nauka języków obcych** – np. tandemy językowe senior-młodzież
- ❖ **Czytanie** – np. wymiana i polecanki książek między seniorami a młodzieżą, bank recenzji
- ❖ **Robótki ręczne** – dotąd często niedoceniane, umiejętności rękodzielnicze takie jak szydełkowanie, haftowanie, szycie itp. wracają do łask i stają się modne wśród młodych dorosłych; można wykorzystać ten potencjał

np. tworząc „retro bank umiejętności”, poprzez który seniorzy mogliby dzielić się swoją wiedzą

- ❖ **Czas spędzony z wnukami** – czas wolny seniorzy często przeznaczają nad opiekę nad wnukami; można wykorzystać ten kontekst wspierając np. tworzenie miejsc i przestrzeni dla dziadków i wnuków, gdzie czas ten mógłby być spędzony w szerszym gronie
- ❖ **Dzień sąsiada** – inicjatywa, która kiedyś funkcjonowała, ale z czasem zanikła; ma potencjał rozszerzania grupy aktywnych seniorów

Dorośli

Zdajemy sobie sprawę, że kategoria „dorośli” lub „wszyscy mieszkańcy” jest bardzo szeroka i trudna do definicji. W czasie warsztatu skierowanego do wszystkich mieszkańców miasta, ze względu na miejsce i kontekst jego realizacji, naturalnie wykrystalizował się jednak nieco bardziej konkretny obraz tej grupy – zaangażowanej i zainteresowanej kulturą (na różnych płaszczyznach, niekoniecznie choć niekoniecznie w Żyrardowie), mającej pomysły na działania i zmiany, posiadającej kapitał społeczny pozwalający na świadomy udział w kulturze, świadomie dysponujący swoim czasem i zasobami. W takim gronie wyłowiliśmy definicje kultury oraz potencjały, jakie kryją się zarówno w Żyrardowie, jak i w samej grupie świadomych lokalnych i ponadlokalnych odbiorców i twórców kultury.

To, czym kultura jest dla mieszkańców w różnym stopniu w nią zaangażowanych, choć niekoniecznie w kontekście miasta, podzieliliśmy na takie tematyczne grupy:

Kultura to przede wszystkim **ludzie, poznawanie siebie i innych, dzianie się, działanie, wymiana, sposób spędzania czasu, możliwość budowania wspólnoty, wspólne przekonania, pretekst do działania i kreacji, wzajemna pomoc, inspiracja, współdziałanie, współpraca, wydobywanie potencjałów, robienie rzeczy razem, integracja społeczna, tworzenie miejsca do działania, możliwości dla każdego;**

Kultura to **przyjemność, radość, odpoczynek, pasja;**

Kultura to **część życia, coś ważnego, jest jak powietrze, bez kultury nie istniejemy;**

Kultura to **praca i edukacja;**

Kultura to **muzyka, plastyka, taniec, ruch, literatura, pisanie piosenek, festiwale, opowieści o historii, ludziach i miejscach, zabytki, wydarzenia, dziedzictwo, docenienie rzeczy dawnych, wspomnienia.**

Te skojarzenia z kulturą można podsumować hasłami: **wspólnota, przyjemność, część życia, praca, sztuka i dziedzictwo.**

Rozumiejąc kulturę w ten sposób, mieszkańcy biorący udział w warsztacie zdefiniowali też kulturę w Żyrardowie jako coś, w czym w różnym stopniu biorą udział i w czym nie partycypują tak często, jak by chcieli. Mieli też różne zdania o tym, czy kultura w Żyrardowie jest wystarczająca i spełnia ich oczekiwania. Z jednej strony wynika to z różnorodności rozumienia pojęcia kultura, „udomowienia” kultury (realizacji potrzeb kulturalnych w domu bądź w kręgu bliskich), intensywnej pracy zawodowej, a także mobilności i korzystania z kultury także w innych ośrodkach: Warszawie, Skierniewicach, Łodzi.

Jak wspomnieliśmy na początku raportu, staramy się nie sprowadzać kultury wyłącznie do oferty różnych instytucji. Kultura to coś więcej, coś co łączy, co bardzo trafnie zdefiniowali uczestnicy warsztatu. Jednocześnie myślenie o kulturze w kontekście wydarzeń i eventów jest dość mocno zakorzenione w naszej wyobraźni, a jednocześnie ciężko zaprzeczyć, że to także jest częścią otaczającej nas kultury. Ryzyko z tym związane jest takie, jak sygnalizowaliśmy na początku naszego raportu – porównywania oferty ośrodków, które działają w różnej skali i w różnych kontekstach. Zwracamy na to uwagę, ponieważ w oczywisty sposób miasto takie jak Warszawa, oddalone od Żyrardowa jedynie 35 min drogi pociągiem, ma znacznie więcej ośrodków kulturotwórczych, zaangażowanych mieszkańców, zasobów, w tym finansowych, i możliwości działania. Porównań z ofertą kulturalną i możliwościami kulturotwórczymi innych miast z Żyrardowem nie da się uniknąć, ponieważ mieszkańcy często są odbiorcami kultury i tu, i tu, więc naturalna jest chęć porównania. Chcielibyśmy jednak zwrócić uwagę, że warto w działaniach kulturalnych skupić się nie na porównaniach, mimo że będą one obecne, a na własnym potencjale. Wielkim zasobem i potencjałem CKŻ jest obecność blisko mieszkańców, możliwość szybkiego reagowania na pojawiające się potrzeby i kreatywnej pracy na potencjałach w małej skali. To właśnie definiuje mocne strony CKŻ jako lokalnego ośrodka kultury.

Skojarzenia z Centrum Kultury

CKŻ, podobnie jak kultura, niektórym uczestnikom warsztatu kojarzył się z **pracą**, ponieważ są oni aktywnymi pracownikami sektora kultury. To cenny zasób i źródło informacji o tym, co o kulturze myślą osoby, które znają dwie strony jej funkcjonowania. Niektórym CKŻ kojarzył się przede wszystkim z **motywacją, inspiracją, integracją, ludźmi i emocjami** ale także **wydarzeniami**, w tym **wydarzeniami dla seniorów, kinem, przedstawieniami, spektaklami, koncertami, sekcjami tematycznymi, Żurkiem, imprezami w sali klubowej, telewizją TVŻ**. Inne skojarzenia to także **niedoinwestowanie**, duże potrzeby finansowe, związane także z infrastrukturą, remontem budynku, ale też możliwością rozszerzenia np. oferty kina. Ze skojarzeń wizualnych, sala klubowa CKŻ kojarzyła się mieszkańcom z charakterystycznym wzorem na podłodze, tzw. „salcesonem”, a Ludowiec z **kogutkiem** (metalowym wiatrowskazem na dachu budynku).

Osobom aktywnym, zaangażowanym w kulturę, tworzącym i odbierającym kulturę także poza Żyrardowem, CKŻ kojarzy się z **„wydarzeniami, z których nie korzystają”**. To skojarzenie może dużo powiedzieć nie tylko o samym fakcie uczestnictwa lub nieuczestnictwa w kulturze, ale także presji czasu, przepracowaniu, a w przypadku pracowników kultury – realiów, w których tworzą coś dla innych, często nie mając już zasobów i możliwości do stworzenia czegoś także dla siebie.

Pracownicy kultury to także mieszkańcy miasta, często bardzo aktywni działaczk i działacze, liderzy i liderki, którzy wiele czasu i siły poświęcają wsparciu innych w tworzeniu kultury, warto więc także **wspierać ich w możliwości tworzenia czegoś dla siebie samych**.

Jak spędzają czas mieszkańcy?

To, jak mieszkańcy spędzają wolny czas, może być przyczynkiem do działań animacyjnych i aktywizujących na małą i średnią skalę. Warto takie działania wspierać, ponieważ mają one oddolną siłę kulturotwórczą, która tworzy podwaliny postaw uczestnictwa i kreatywności od najmłodszych lat. Takie działania – niewielkie, małoskalowe, warsztatowe, o charakterze animacyjnym – często nie odznaczają się

dużą frekwencją, z czego często rozliczane są instytucje kultury. Warto jednak potraktować takie działania jak inwestycję w organiczny rozrost i rozwój kultury, który dzieje się właśnie w małych, kameralnych przestrzeniach i grupach, zanim rozwiną się w coś większego – często pośrednio, wychowując młode pokolenie do uczestnictwa i współtworzenia kultury.

- o Czytanie książek
- o Słuchanie muzyki
- o Sport: siatkówka, piłka nożna
- o Szydełkowanie
- o Oglądanie telewizji i filmów
- o Spacer
- o Wycieczki rowerowe
- o Uczenie się nowych rzeczy
- o Gotowanie
- o Uprawa ogródka
- o Spotkania z ludźmi (m.in. w Rampie)
- o Wspólne wyjazdy
- o Sauna
- o Czas w naturze
- o Nicnierobienie

Jak widać, także wśród dorosłych oprócz aktywnego spędzania czasu jest potrzeba wyciszenia i „nicnierobienia”, co może świadczyć o przemęczeniu i przebodźcowaniu, a także potrzebie przyzwolenia na nudę. W naszej kulturze małe jest przyzwolenie na nudę i „nicnierobienie”, a panuje raczej presja zajętości, zapracowania, aktywności, co kojarzone jest z sukcesem i jedynym efektywnym, pożytecznym sposobem spędzania czasu, także czasu wolnego. Warto wesprzeć idee, które rzucają temu trendowi wyzwanie.

Jaka kultura w Żyrardowie?

Zapytaliśmy mieszkańców o miejsca aktywności kulturalnej, a pod tym hasłem mieliśmy na myśli nie tylko instytucje kultury, ale szeroko rozumiane przestrzenie,

gdzie zbierają się ludzie, aby robić rzeczy razem i umacniać wspólnotę. Analogicznie do miejsc wskazanych przez seniorów, są to obszary, gdzie warto wspierać animację kulturalną i społeczną, a także szukać osób do wspólnej realizacji działań.

Jako miejsca aktywności mieszkańcy wymienili oprócz CKŻ także **bibliotekę, Muzeum Lniarstwa, Muzeum Mazowsza Zachodniego, Centrum Informacji Turystycznej, Rampę, ODK „Koliber”, Młodek, Klub Seniora „Siwy Dym”,** ale także miejsca mniej formalnie związane z kulturą: **plac Jana Pawła II, Park Seniora, miejsce pod Aqua Parkiem** (gdzie jest ciepło i gdzie spotyka się młodzież), **miejsce pod arkadami SP nr 3 i liceum, kawiarnia Friendzone, The Spirit,** a także odpowiedź „w każdym zabytkowym kącie, cegle, obrazie, rzeźbie”. Kultura również jest tam, gdzie działają **Pedagodzy ulicy**. Jak widać – to bardzo różnorodne miejsca, nieoczywiste, w których można znaleźć kulturę, czasem tę alternatywną, niszową, a czasem specyficzną dla danej grupy wiekowej.

Mieszkańcy, mimo że korzystają z kultury także poza Żyrardowem i deklarowali, że z różnych względów nie są najbardziej aktywnymi odbiorcami czy twórcami kultury w mieście, potrafili wskazać inicjatywy i zjawiska, które wspominają jako te, które stworzyły dla nich obraz kulturalny miasta.

Wśród wymienionych inicjatyw pojawiało się **Święto Lnu, zjazd food trucków, zajęcia Żurek, Sylwester, konkursy recytatorskie, Festiwal Śpiewających Siatek, Krzesło – Święto niezależnego teatru, ChmielFest, bicie rekordu Guinnessa w robieniu wielkiego obrusu, rewitalizacja miasta, zwiedzanie budynku kantoru, Festiwal Jazzowy, Aplikobus, inicjatywa Bielnik po robocie (dawny), Teatr Uliczny, koncerty: Masecki i Młynarski band, Kapela ze Wsi Warszawa, Dawid Podsiadło, Cerekwicka i Kiljański; inscenizacja strajku szpularek, Run de Girard, akcje Dzień Dziecka Utraconego czy Żyrardów Nosi.**

Są to wydarzenia i projekty bardzo różne, zarówno wydarzenia jednorazowe, roczne, mające charakter ludyczny, jak i związane ze sztuką, animacją społeczną, warsztatowe i projektowe. Choć to zaledwie **subiektywny wycinek**, to odzwierciedla to różnorodność krajobrazu kulturowego Żyrardowa i pokazuje, jak różne wydarzenia i inicjatywy mogą działać kulturotwórczo i mieć potencjał aktywizacyjny.

Oprócz samych wydarzeń i działań nie mniej ważne są **osoby**, dzięki którym kultura w Żyrardowie jest tak różnorodna i angażująca. Niepełna lista obejmuje m.in. Monikę Rosińską z CKŻ, Macieja Kłocińskiego, Jacka Czubaka, Mateusza Waśkowskiego, osoby prowadzące kluby fitness, Michała Odnickiego, Sylwię Pietrygę, Stanisława Wasilewskiego, Piotra Górskiego, Jakuba Kamińskiego, Beatę Kwiatkowską, Barbarę Rzeczycką, osoby działające w kawiarni Friendzone, inicjatorki Run de Girard, w tym Patrycja Bielecka, organizacje pozarządowe, w tym Salos, Fabryka Feniksa, zespół CKŻ, a także instytucje takie jak Wydział Rewitalizacji, Klub Seniora „Siwy Dym”, Pedagogzy na podwórku.

Lista ta – podobnie jak inne przedstawione w ramach prezentacji wyniki badania – nie jest kompletna, przedstawia tylko spisany na gorąco obraz potencjału ludzkiego Żyrardowa. Jest on niemały, a osoby aktywne, lidarskie, biorące na siebie ciężar organizacyjny – zarówno te, które pojawiły się na liście, jak i pozostałe, zasługują na wsparcie oraz docenienie ich działań.

Mieszkańcy zaangażowani w warsztat badawczy widzą także w Żyrardowie przestrzeń do realizacji poniższych inicjatyw, a w dalszej perspektywie przekucia ich w działania długofalowe (cykliczne lub ciągłe).

Wśród pomysłów znalazły się: **kolonie letnie dla pracowników kultury, działania czerpiące z historii Żyrardowa, dziergana panorama Żyrardowa, ogólnopolski konkurs literacki „Moje spotkanie z Żyrardowem”, stworzenie pół-formalnego miejsca dla mieszkańców z kawą, napojami itp., gdzie będzie można „pograć, pokłócić się o literaturę, obejrzeć prace miejscowych artystów” oraz gdzie będą mogły odbywać się „luźne spotkania dla wszystkich”, a także miejsce dla młodzieży do spędzania czasu po szkole. Pojawił się także pomysł na koncert muzyki popowej, imprezy skierowanej do osób w wieku ok. 40 lat (nie ukierunkowanej dla dzieci ani dla seniorów), festiwal fotograficzny, festiwal muzyczny, festiwal filmów dla dzieci, festiwal kulinarny, kurs języka migowego, spotkania autorskie, dzień taniego teatru, koncerty gordonowskie, teatrzyki dla dzieci, festiwal filmów i seriali, kręgi kobiet, wydarzenia w duchu SLOW, Festiwal Nudy.**

Różnorodność propozycji świadczy o szerokim spektrum zainteresowań mieszkańców, ale także o tym, że w Żyrardowie jest przestrzeń dla bardzo różnych, oddolnych inicjatyw. Wiele z nich jest możliwych do zrealizowania stosunkowo

niskim kosztem i świadczą o tym, że Żyrardów może oferować możliwość rozwoju i działania w kulturze na swoich zasadach, nie oglądając się na przykłady z większych miast. Podane propozycje uwzględniające zarówno przestrzeń, jak i markę miasta, jego widoczność na zewnątrz uwidaczniają też to, że mieszkańcy są z Żyrardowa dumni, leży im on na sercu i chcieliby, aby miasto rozwijało się i działało razem z nimi. Z propozycji przebija się również potrzeba **miejsca wspólnego**, które działałoby na zasadzie wspólnotowej, nie było ograniczone koniecznością uzyskania konkretnych efektów czy rezultatów. Do takiego wyzwania można podejść różnorako: z jednej strony może to być oddzielne miejsce typu Miejsca Aktywności Lokalnej, z drugiej przestrzeń wydzielona w istniejącym już miejscu lub symboliczne „miejsce” w postaci luźnych spotkań w nieformalnej atmosferze.

Propozycje obszarów działań:

- ❖ **Działania dobrostanowe dla pracowników kultury („kolonie letnie dla pracowników kultury”)** – pracownicy kultury ze względu na wysokie zaangażowanie w swoją pracę, są narażeni na wypalenie zawodowe. Warto temu przeciwdziałać i wspierać inicjatywy, które wychodzą naprzeciw temu problemowi, dbają o dobrostan pracowników i ich wypoczynek, bez którego nie ma kreatywności
- ❖ **Miejsce Aktywności Lokalnej / miejsce nieformalnych spotkań** – nieformalne spotkania, bez ustalonej agendy, są bardzo ważnym punktem narodzin każdej inicjatywy czy projektu. Warto wesprzeć pomysł, który będzie takie miejsce tworzył – czy to od razu w trwałej formie, czy początkowo symbolicznej, np. spotkań otwartych na kanapach w CKŻ lub w innym miejscu
- ❖ **Wydarzenia w duchu SLOW** – czyli działania zgodne z duchem spowolnienia, ruchem po-wolności, podstawowe założenia czerpiący z filozofii powolności, czyli świadomego za-hamowania, „wytworzenie realnej alternatywy dla wszelkiego rodzaju automatyzmów, bezrefleksyjności czy działania spontanicznego, tak aby umożliwić odnalezienie ruchu, który byłby zgodny zarówno z warunkami, jak

*i osobą działającą w owych warunkach*¹⁶. Ruch słow w kulturze to kultura przemysłana, ucząca się, dająca sobie czas do namysłu, nienastawiona na natychmiastowy sukces i wyniki.

❖ **Działania związane z historią i dziedzictwem Żyrardowa, w tym dziedzictwem robotniczym** – mieszkańcy, zarówno młodszy, jak i starszy, silnie identyfikują się z Żyrardowem, jego unikatową historią i tradycjami. Jednocześnie kultura większości dawnych mieszkańców Żyrardowa – kultura robotnicza – wciąż jest okryta pewnego rodzaju wstydem. Wspomina się o wielokulturowej historii miasta, jednak stosunkowo mało jest nawiązań do codziennego, trudnego życia robotników, od których wywodzi się część obecnych mieszkańców miasta. Jak zwrócili uwagę uczestnicy warsztatu, nawet w inscenizacji strajku szpularek, pierwszego robotniczego protestu na ziemiach polskich, główne bohaterki są bezimienne – nie odnaleziono w archiwach ich imion i nazwisk. To nieodkryte jeszcze pole działań związanych z historią Żyrardowa jest warte poświęcenia mu więcej uwagi.

¹⁶ za:

https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/78242/Szymon_Dabrowski_Strategie_komunikacji_w_Ruchu_Slow_odpowiedzia_na_wyzwania_educacji_miedzykulturowej_XXI_wieku.pdf (dostęp: 13.05.2023)

Młodzież

Spotkanie z młodzieżą dało młodym ludziom możliwość wypowiedzenia się na temat swojego miasta, jego pozytywnych stron, tego, co chcieliby w Żyrardowie zmienić oraz co jest obecnie najbardziej palącymi problemami młodzieży.

Żyrardów w oczach młodych

Okazało się, że nastolatki w dużej mierze pozytywnie odbierają Żyrardów, doceniają przede wszystkim **historyczny charakter miasta, dużą ilość zieleni oraz jego wielkość: optymalny balans między dużym a małym miastem.**

Chętnie poprawiliby za to komunikację publiczną, zwłaszcza łączącą Żyrardów z okolicznymi miejscowościami, poprawiliby stan niektórych dróg, odrestaurowaliby wciąż niezrewitalizowane kamienice i nawierzchnię skateparku.

Miejsca, w których młodzież spędza czas, to **McDonald 's, Eko Park, dworzec PKP, tereny pofabryczne (obecnie w rękach prywatnych), skatepark, Zalew Żyrardowski, park Dittricha, plac Jana Pawła II, Aqua Park i teren wokół niego, CKŻ, obrzeża Żyrardowa (tereny zielone), Willow w Parku Procniera, Resursa, siłownie plenerowe, Muzeum Lniarstwa, Zagroda Industrialna, Jordanek, Park Seniora, lofty, mosty (w starym parku), las, pumptrack, boiska, lodowisko, kino, rynek, supermarket Carrefour, Centrum Handlowe Dekada, Galeria Len, Fabryka Lodów, Friendzone, Pizzeria Prawda, targ, sklepy typu Żabka, kościół.**

Miejsz, w których młodzież spędza czas w Żyrardowie, jest dużo, a lista na pewno nie jest skończona. Warto jednak od niej zacząć planując działania skierowane do młodzieży, ponieważ to te miejsca mogą być miejscami animacji, wyjścia do młodzieży, pierwszego kontaktu z nią dla osób, które chcą zaangażować młodych ludzi w działania kulturalne.

Niektóre odpowiedzi młodych można rozumieć też szerzej, niż tylko miejsce, gdzie chodzi się np. coś zjeść lub zrobić zakupy. W przypadku takich miejsc jak McDonald's ważną kwestią jest również to, że pełnią one rolę nieformalnych miejsc spotkań. W takim typie restauracji można wejść, zamówić jedno danie i siedzieć dowolnie długo, spędzając czas ze znajomymi, np. sezonie jesienno-zimowym. W restauracjach typu

fast food nie ma kelnerów, nie ma presji na zamówienie kolejnego dania czy napoju, są dostępne finansowo dla młodzieży i wygodne.

Warsztat z młodzieżą. Fot. Klaudia Appel

Wolny czas młodzieży

Sposób spędzania wolnego czasu przez młodzież może wiele powiedzieć o tym, jakie są jej potrzeby w zakresie kultury i animacji kulturalnej, ale także gdzie leżą największe potencjały, które można wykorzystać w działaniach na rzecz młodzieży.

Co młodzież robi w czasie wolnym?

- o **Zajęcia dodatkowe** (plastyka, muzyka, języki obce, korepetycje, sport, szachy)
- o **Spotkania z przyjaciółmi**
- o **Spacery po mieście ze znajomymi**
- o **Spędzanie czasu z rodziną**
- o **Czytanie książek**
- o **Spacery z psem**
- o **Siłownia**
- o **Obowiązki domowe**
- o **Opieka nad rodzeństwem**

- o Oglądanie filmów i seriali
- o Siedzenie w telefonie, media społecznościowe
- o Granie na komputerze
- o Jazda na rowerze
- o Urbex (eksploracja opuszczonych, przemysłowych terenów)
- o Rozwój osobisty
- o Uczęszczanie do kościoła
- o Praca
- o Drzemka, spanie
- o Robienie NIC

Dla młodych niezwykle ważne jest bycie **częścią grupy**, spędzanie czasu z przyjaciółmi czy w grupie znajomych. Z perspektywy osoby dorosłej może nie być to takie oczywiste, ponieważ część tych kontaktów jest utrzymywana na odległość - najczęściej za pomocą mediów społecznościowych i komunikatorów. Dorośli często interpretują to jako czas bezproduktywny, „siedzenie w telefonie”. Tymczasem utrzymywanie znajomości przy pomocy smartfonów jest dla współczesnej młodzieży naturalnym przedłużeniem realnych kontaktów, która często po lekcjach nie ma możliwości spotkać się na żywo ze względu na zajęcia dodatkowe, odległość miejsca zamieszkania, brak lub ograniczeń transportu publicznego itp. Na żywo czy online, poczucie bycia częścią grupy i kontakt z przyjaciółmi są dla młodzieży bardzo ważne, te aspekty powinny być więc w centrum uwagi przy organizacji wydarzeń czy inicjatyw młodzieżowych.

Innym aspektem, nie tak często poruszonym w odniesieniu do młodych ludzi, jest **praca**. W czasie spotkania warsztatowego okazało się, że część młodzieży bardzo chciałaby móc dorobić do kieszonkowego, jednak możliwości są ograniczone.

Osoby powyżej 15 roku życia mogą pracować, lecz znalezienie odpowiedniej oferty pracy, która nie przeszkadzałaby w obowiązkach szkolnych i była dostosowana do harmonogramu uczniów, nie jest łatwe. Możliwym rozwiązaniem, które padło w czasie dyskusji, mógłby być „bank ofert pracy” dla młodzieży. W takim banku mieszkańcy mogliby zostawiać oferty odpłatnej pracy dla młodych (np. sprzątanie

piwnicy, zrobienie i wniesienie zakupów, opieka nad psem, koszenie trawnika itp.), do której nastolatki mogliby się zgłaszać. Praca nie tylko jest dobrym sposobem na dorobienie kilku złotych, ale też wzmacnia w młodych ludziach poczucie sprawczości i przygotowuje do wyzwań, przed którymi staną pełniej po skończeniu szkoły średniej.

W kolejnej grupie wiekowej pojawia się też potrzeba **robienia „nic” oraz spania**. Można interpretować to podobnie, jak w poprzednich przypadkach, przy czym młodzież jest szczególnie narażona na obciążenie nauką, presją ocen i egzaminów, presją rówieśniczą i wyzwaniem związanymi z okresem dojrzewania. Nastolatki często też jeszcze nie potrafią kontrolować swoich emocji, nie rozumieją do końca swoich reakcji i swojego ciała. Projektując działania z młodzieżą, warto o tym pamiętać i wpleść w nie różne elementy związane z dbaniem o dobrostan, odpoczynku, relaksu, świadomości ciała.

Warsztat z młodzieżą. Fot. Klaudia Appel

Wyzwania w życiu młodych

W życiu młodych ludzi jest dużo wyzwań, z których dorośli nie zawsze zdają sobie sprawę. Wśród wymienionych przez nastolatków problemów znalazły się: **odczuwanie presji ze strony grupy rówieśniczej, presja ze strony szkoły, nauczycieli i rodziców, poszukiwanie siebie, brak wolnego czasu, trudna komunikacja międzypokoleniowa, przeciążenie pracą, narkotyki, hejt, brak zrozumienia wśród dorosłych, brak tolerancji.**

Głośno wybrzmiały także **problemy ze zdrowiem psychicznym**, w tym depresją, z którymi zmagają się młodzi ludzie. To ważne problemy, o których nie wolno zapominać także przy projektowaniu działań kulturalnych.

Kultura, jak wspomnieliśmy na początku, jest przede wszystkim **realizacją potrzeb wspólnotowych**, a takie trudno wcielać w życie w sytuacji poczucia zagrożenia, braku akceptacji i samoakceptacji, przemęczenia czy silnego stresu. Ostatnie badania o zdrowiu psychicznym młodzieży zrealizowane w ramach projektu MŁODE GŁOWY ujawniają ogromny problem, jakim jest triada: samotność, skrajnie niska samoocena i niskie poczucie sprawczości¹⁷. Z badań wynika również, że stres dnia codziennego przerasta 81,9 % młodych osób. Młodzi przyznali też, że mają obawy przed zwróceniem się do specjalisty, nawet anonimowo, z obawy przed tym, że ich problemy będą dyskutowane w gronie dorosłych, a w końcu trafią też do ich rodzin czy nauczycieli. To ważne tematy, które w indywidualnych przypadkach wymagają pomocy specjalisty, jednak w wymiarze społecznym można na nie reagować także w ramach działań kulturalnych, zwłaszcza tych o zasięgu lokalnym, będących najbliżej młodych mieszkańców.

¹⁷ <https://www.unaweza.org/aktualnosci/mlode-glowy-raport-z-badania/> (dostęp: 13.05.2023)

01 NAJCZĘSTSZE PROBLEMY MŁODYCH GŁÓW

Ponad połowa młodych
odczuwa **brak motywacji
do działania**

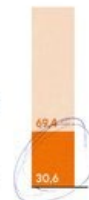
Niemal co trzeci uczeń

28% **nie ma
chęci
do życia**

1/3

badanych
zgłasza
kłopoty
w nauce

CO **TRZECI** młody człowiek (37,5%)
czuje się samotny

(37%) ma
problemy
ze snem

32,5%

nie akceptuje tego,
kim jest i jak wygląda

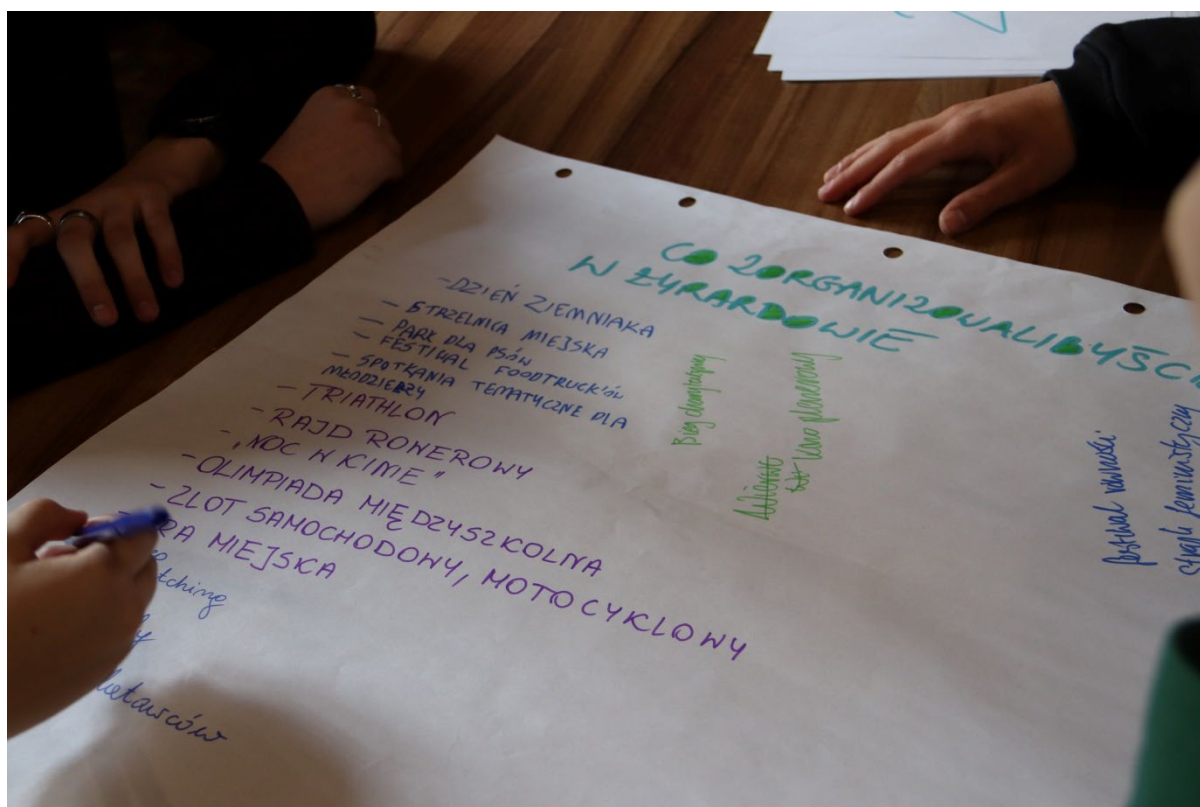
www.mlodeglowy.pl

Infografika z głównymi wynikami badań projektu MŁODE GŁOWY. Za:
www.mlodeglowy.pl

Inicjatywami wartymi wsparcia mogą być np. warsztaty tematyczne krążące wokół tematu **zdrowia psychicznego** oraz **spotkania z ekspertami** (np. psychologami, pedagogami, specjalistami od dobrostanu psychicznego, także takimi obecnymi na YouTube, TikToku czy Instagramie). W takim przypadku warto pamiętać, aby spotkania odpowiadały na daną potrzebę, jednak nie były promowane jako skierowane wprost do osób, które mogą borykać się z danym problemem (w niewielkiej społeczności organizacja spotkania wprost nawiązującego np. do walki z depresją, może się spotkać z niewielkim zainteresowaniem z powodu obawy przed wyśmianiem czy zwróceniem na siebie uwagi). Tym, co mogłyby się sprawdzić są np. spotkania motywujące, związane z popularnym obecnie nurtem mindfulness czyli treningu uważności, dotyczące radzenia sobie ze stresem, planowania swojej drogi życiowej i zawodowej itp. Odpowiedzią na wyzwanie związane z alienacją i samotnością mogą być także spotkania tematyczne, związane z zainteresowaniami

młodzieży, w czasie których nastolatki mogłyby się spotkać i po prostu побыć razem w bezpiecznej przestrzeni.

Pomysły młodych ludzi krążyły od organizacji **spotkań tematycznych (związanych z ich zainteresowaniami)**, **targów tematycznych**, **imprez plenerowych i okazjonalnych** (np. Święto Ziemniaka, Dzień Kwiatów, Dzień Lnu), **koncertów**, **przez rajdy rowerowe**, „**noc w kinie**” (maraton filmowy), **olimpiady międzyszkolne (sportowe i wiedzy)**, **turnieje sportowe**, **duathlon**, **złot samochodowy i motocyklowy**, **zjazd food trucków**, **grę miejską**, **geocaching**, **zawody latawców**, **zwozy windsurfingu na Zalewie**, **kino plenerowe lub samochodowe** po **parady tematyczne**, **festiwal różnorodności** czy **strajki feministyczne**.

Warsztat z młodzieżą. Fot. Klaudia Appel

Młodzi ludzie sugerują pomysły, które odpowiadają na potrzebę wspólnotowości i zrzeszania się wokół wspólnoty celów, postaw, zainteresowań. Widać również, że młodzież jest zaangażowana w różne grupy, tematy, działania, wyzwania – nie zawsze jest to widoczne ze strony dorosłych, ponieważ wiele z tych inicjatyw dzieje

się wyłącznie w wewnętrznym gronie młodzieży, przy tym również na komunikatorach i w mediach społecznościowych.

Młodzi ze wspomnianych mediów społecznościowych korzystają już inaczej, niż ich rodzice – praktycznie nie ma ich już na Facebooku, za to mają konta na **Instagramie, Tik Toku, Discordzie**. Odnalezienie młodych ludzi na tych platformach może poskutkować lepszą komunikacją i wzajemnym zrozumieniem ze strony dorosłych. Obecnie jest to zauważalny trend np. wśród polskich instytucji kultury i nie tylko, który pozwala dotrzeć do nowej grupy odbiorców, która wcześniej nie była zainteresowana takiego rodzaju działalnością¹⁸.

Propozycje obszarów działań:

- ❖ **Działania wspólnotowe / w małych grupach** – często okazuje się, że samo wspólne działanie jest dla młodych ludzi ważniejsze, niż osiągnięcie konkretnego celu, chociaż również ten element grywalizacji pomaga w utrzymaniu motywacji i spaja grupę. Warto wspierać inicjatywy, w których to młodzież wybierze wspólnie temat działań, a dorośli będą służyć wsparciem merytorycznym i organizacyjnym, nie narzucając kryteriów sukcesu i powodzenia przedsięwzięcia. Młodzież jest przytłoczona presją i podleganiem ciągłym ocenom, warto więc dać jej przestrzeń do działania na innych zasadach, niż te obecne w szkole czy w domu
- ❖ **Warsztaty z dobrostanu, zdrowia psychicznego, radzenia sobie ze stresem itp.** – zdrowie psychiczne to bardzo ważny aspekt życia młodych ludzi. Ciężko wyjść z inicjatywą, jeśli dominujące jest poczucie przytłoczenia i przemęczenia. Działania które bezpośrednio lub pośrednio wspierają dobrostan młodzieży powinny być cenione i wspierane

¹⁸ <https://papaya.rocks/pl/news/kultura-wysoka-i-tiktok-muzeum-narodowe-w-warszawie-udowodni>
(dostęp: 13.05.2023)

- ❖ **NoCKi (w kinie, w CKŻ, w innym miejscu)** – to połączenie potrzeby bycia razem jak i potencjału kulturotwórczego pasjonatów np. filmów, książek, mang, muzyki itp., których wśród młodzieży nie brakuje

- ❖ **Festiwal Odpoczynku** – wariacja na temat Festiwalu Nudy, który pojawił się w pozostałych grupach wiekowych obecnych w badaniu. Nuda to również coś, czego młodzież nie ma w nadmiarze, szczególnie wybrzmiały jednak potrzeby snu, odpoczynku, relaksu, odpoczęcia od wszechobecnej presji

Rekomendacje

Każda grupa badana w ramach diagnozy lokalnej grupa, jednak niektóre obszary możliwych działań i wartych wsparcia inicjatyw można wyodrębnić jako wspólne. Szczegółowe rekomendacje są podane na końcu podrozdziałów opisujących każdą grupę docelową, jako propozycje obszarów działań. Tutaj przypominamy je w skondensowanej formie, jako uogólnione dla działań na rzecz ogółu mieszkańców Żyrardowa.

Poniższe propozycje nie powinny być traktowane jako lista rzeczy do natychmiastowego wdrożenia, a raczej jako inspiracje do realizacji inicjatyw oddolnych mieszkańców oraz działań animacyjnych CKŻ.

Działania

- o Działania wokół nudy i odpoczynku
- o Działania z przyrodą i zwierzętami, edukacją leśną
- o <https://pez.org.pl/o-fundacji/>
- o Działania międzypokoleniowe wokół wspólnych zainteresowań różnych grup
- o ogródki przydomowe, rośliny, spacer, szydełkowanie, robótki ręczne
- o Działania dobrostanowe i przeciwdziałające wypaleniu zawodowemu dla pracowników kultury
- o <https://kulturanaczasie.pl/gdy-juz-sie-nie-chce>
- o <https://publicystyka.ngo.pl/wypalenie-zawodowe-i-aktywistyczne-konteksty>
- o Wsparcie pracowników CKŻ w realizacji pomysłów na rzecz siebie i swojej grupy

Miejsca i przestrzenie

- o Miejsce spotkań, przestrzeń alternatywna dla dzieci i młodzieży
- o Przestrzeń nudy
 - o <https://osrodekinttra.pl/nuda-tworzy-przestrzen-na-kreatywnosc/>

- o <https://odzeradotrenera.pl/nudze-sie-czy-to-zle-o-wplywie-nudy-na-kreatywnosc/>
- o Przestrzeń odpoczynku, wyciszenia się
- o Przestrzeń międzypokoleniowa

Dom kultury jako trzecie miejsce

Przewijająca się w odpowiedziach mieszkańców potrzeba integracji, wspólnego spędzenia czasu, miejsca przeznaczonego dla mieszkańców czy młodzieży pokazuje, jak ważne jest wygospodarowanie przestrzeni, która będzie trzecim miejscem - pośrednim między sformalizowaną i komercyjną sferą pracy a bezpieczną intymnością domu. Powstanie takich przestrzeni postulował w 1989 roku w swojej książce „The Great Good Place” socjolog Ray Oldenburg zaniepokojony stanem amerykańskiego społeczeństwa, które w jego oczach stawało się coraz bardziej indywidualistyczne i odcięte od wspólnotowości. Trzecie miejsce według Oldenburga „to różnorodne miejsca publiczne, gdzie regularnie, dobrowolnie, nieformalnie i przewidywalnie goszczą grupy jednostek, pozostając poza sferami pracy i domu”. Powoływał się przy tym na przykłady greckiej agory i rzymskiego forum, gdzie rodziły się pierwsze społeczeństwa obywatelskie. Od tego czasu idea trzeciego miejsca była wielokrotnie przetwarzana i dostosowywana, także do specyfiki działania bibliotek i domów kultury. Trzecie miejsce może być rozumiane jako nieformalna przestrzeń publiczna, „gdzie nie jest się ani gospodarzem, ani gościem. Są tzw. ‘ports of entry’, czyli przestrzeniami wchodzenia we wspólnotę, inicjującą znajomości. W nich mają się zbierać ludzie w potrzebie, ma kształtować się lokalna agora, miejsce wymiany myśli, a także politycznych poglądów. Trzecie miejsce jest więc w dużej mierze czynnikiem aktywizującym wspólnotę” (Zysiak 2011, s. 22). Takim miejscem może stać się kawiarnia, ławeczki, ogródek, altanka, kącik z kanapą i stolikiem w domu kultury. To one właśnie są miejscami, gdzie można spotkać się z innymi ludźmi na neutralnym gruncie, zamiast w domu (w którym zazwyczaj nie jesteśmy sami). Umożliwienie powstania takich nieformalnych „miejsc spotkań”, ogniskujących życie pozadomowe społeczności lokalnych, może być sposobem promowania domu kultury czy biblioteki jako przyjaznego miejsca, kojarzonego z czasem wolnym od pracy i obowiązków, ale poza przestrzenią domu; takiego, gdzie

sami wybieramy sposób spędzania czasu i towarzystwo. Powstanie takiego trzeciego miejsca może być wspierane przez instytucję kultury czy inne instytucje gminy (np. poprzez poddanie pomysłu pod dyskusję, oddanie do dyspozycji mieszkańców części pomieszczenia lub terenu na zewnątrz budynku, ustawienia tam kanap, stolika, pomoc w stworzeniu zewnętrznej altany), jednak opiekować się nim powinni sami bywalcy. Takie miejsce można również animować, proponując np. ekspozycję wystaw prac konkursowych czy tematyczne jednodniowe muzeum, jednak zarządzać nim powinni stali bywalcy, aby zachowało swój nieformalny charakter.

Bibliografia

Bukraba-Rylska I., Burszta W. (red.) (2011), Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce. Kanon i rozproszenie, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa

Drozdowski R., Fatyga B., Filiciak M., Krajewski M., Szlendak T. (2014), Praktyki kulturalne Polaków, Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń

(http://ozkultura.pl/sites/default/files/stronaarchiwum/PRAKTYKI_KULTURALNE_POLAK%C3%93W.pdf)

Dębski M., Flis J. (2023). MŁODE GŁOWY. Otwarcie o zdrowiu psychicznym. Raport z badania dotyczącego zdrowia psychicznego, poczucia własnej wartości i sprawczości wśród młodych ludzi w Polsce, Fundacja UNAWEZA, Warszawa https://mlodeglowy.pl/wp-content/uploads/2023/04/MLODE-GLOWY.-Otwarcie-o-zdrowiu-psychicznym_-Raport-final.pdf (dostęp: 8.05.2023)

DOBRE SPOTKANIE: jak to zrobić? Program Rozwoju Bibliotek, https://issuu.com/publikacjefrsi/docs/dobre_spotkanie_jak_to_zrobic_www?utm_medium=referral&utm_source=frsi.org.pl

Jędrzych J., Oldenburg R. i jego teoria trzeciego miejsca, Warsztaty bibliotekarskie, <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12015-45/ray-oldenburg-i-jego-teoriatrzeciego-miejsca/#note-464-2>

Kisiel P. (2013), Współczesne wzory uczestnictwa w kulturze, w: Kultura a rozwój, J. Hauser, A. Karwińska, J. Purchla (red.), Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 345-36

Kukołowicz T. (2018), Ukryte zasoby. O tym, co zasłania kategoria peryferyjności, w: Kultura na peryferiach, M. Jacyno, T. Kukołowicz, M. Lewicki (red.), Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 64-84. Młodzież na wsi, red. A. Strzemińska,

M. Wiśnicka, Pracownia Badań i Innowacji „Stocznia”, Warszawa 2011
(https://rownacszanse.pl/uploads_public/cms/parameter1599/18702_mlodziuz_na_wsi_raport.pdf)

Miejsca Aktywności Lokalnej (w tym Domy Sąsiedzkie) w Warszawie
https://um.warszawa.pl/documents/54320/8412038/MAL_broszura_2018.pdf/c87328ee-7e09-596c-eb51-339f8585b66c?t=1598795978469

Miodyńska A., Siła sieci. Krótki poradnik sieciowania dla bibliotek i nie tylko, Warszawa 2020, <https://biblioteki.org/publikacje/sila-sieci-krotki-poradnik-sieciowania-dla-bibliotek-i-nie-tylko/>

Murawska K., Olko D., Sadura P. (2016), Z klasą o kulturze. Testowanie granic klasowych w partycypacji kulturalnej i obywatelskiej, Fundacja Pole Dialogu, Warszawa (<https://poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2016/06/Z-klasa-o-kulturze.pdf>)

Orłowska M. (2003), Problemy czasu wolnego w pedagogice społecznej, w: S. Kawula (red.) Pedagogika społeczna, Toruń, s. 585.

Szlendak T. (2011), Nic? Aktywność kulturalna i czas wolny na wsi i w małych miastach, w: Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce. Kanon i rozproszenie, I. Bukraba Rylska, W. Burszta (red.), Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 53-101.

UNESCO (2006), Synergies between formal and non-formal education: an overview of good practices, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000146092>

Walczak B., Jewdokimow M., Pazderski F. (2016), Praktyki uczestnictwa w kulturze wśród ludności wiejskiej studium socjologiczne, Instytut Spraw Publicznych (<https://www.isp.org.pl/pl/publikacje/praktyki-uczestnictwa-w-kulturze-wsrod-ludnosciwiejskiej-studium-socjologiczne>)

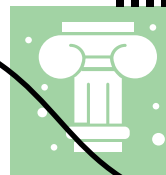
Wieś w Polsce 2017: diagnoza i prognoza, red. P. Sadura, K. Murawska, Z. Włodarczyk, Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa 2017 (wersja pełna raportu: <https://poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2017/10/Wies-w-Polsce-2017-Diagnoza-iPrognoza-Raport-FWW-pelny.pdf>, wersja skrócona raportu: <http://fundacjawspomaganiawsi.pl/wp-content/uploads/2017/09/Wie%C5%9B-w-Polsce2017-Diagnoza-i-Prognoza-Raport-Fundacji-Wspomagania-Wsi-skr%C3%B3t.pdf>)

Zysiak A. (2011) Jak pozostać wiernym w niestałym świecie? Czym, gdzie i dla kogo ma być nowoczesna biblioteka? w: Biblioteka jako „trzecie miejsce”, M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s.18-27 (<http://bcu1.lib.uni.lodz.pl/Content/1896/KonferencjaBULII14.12.pdf>)

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

Fundacja Nowej Wspólnoty

DIALOGI WSPÓLNOTOWE Z MIESZKAŃCAMI

Podsumowanie

DIALOG 1

18 maja 2023
Jakiej kultury potrzebujemy?

DIALOG 2

29 maja 2023
Którędy do kultury?

Prowadzenie: Joanna Kubicka
Zapis z rozmów: Magdalena Żukowska

Żyrardów 2023

W dniach 18 maja i 29 maja 2023 odbyły się dwa dialogi wspólnotowe z mieszkańcami Żyrardowa poświęcone ofercie kulturalnej i uczestnictwu w życiu kulturalnym Żyrardowa. Oba spotkania odbyły się w Klubie Seniora "Siwy Dym" przy ul. L. Waryńskiego 1.

Dialogi zostały zrealizowane przez Fundację Nowej Wspólnoty na zaproszenie Centrum Kultury w ramach programu Dom Kultury+. Inicjatywy lokalne. Był to kolejny etap współpracy z FNW - w 2021 roku zespół Fundacji zrealizował w Żyrardowie dialog z mieszkańcami oraz warsztat wydobywczy na temat jakości życia w mieście.

Dlaczego dialog wspólnotowy?

Celem dialogów było stworzenie warunków do swobodnej rozmowy, w której do głosu doszłyby osobiste doświadczenia osób mieszkających w Żyrardowie, w dwóch grupach dobranych tak, by reprezentowały one zarówno stronę twórców, jak i odbiorców kultury.

Dialog wspólnotowy jako narzędzie diagnozy lokalnej wnosi nową perspektywę, w której do głosu dochodzą treści rzadziej artykułowane w tradycyjnie przyjętych formach badawczych. Celem dialogu nie jest przekonanie innych do swoich poglądów, ale wysłuchanie i lepsze rozumienie innych. Ze względu na wytworzenie atmosfery wzajemnego zaufania podczas facylitowanej rozmowy, uczestnicy spotkania mają możliwość swobodnego formułowania potrzeb, opinii, doświadczeń w odniesieniu do innych wysłuchanych wypowiedzi.

W toku rozmowy dokonuje się przejście od indywidualnych stanowisk do prób wypracowania wspólnej perspektywy, a ujawnione w grupie różnice pozwalają pogłębić rozumienie tematu i zbudowanie relacji z innymi mieszkańcami.

Osoba facylitująca określa na początku spotkania dostarcza podstawowych informacji na temat reguł dobrej rozmowy, w toku spotkania wspiera uczestników w egzekwowaniu wzajemnego szacunku i uwagi. Dzięki temu dialog staje się również cennym doświadczeniem komunikacyjnym i dostarcza narzędzi, które uczestnicy mogą wykorzystać w przyszłości (komunikat "ja", bez generalizowania, postawa

ciekawości, umiejętność słuchania, przekładalność perspektyw, uważność na innych).

Tematy dialogów sformułowane zostały w sposób otwierający możliwie szerokie pole interpretacji. Wyjściowe pytania zostały podczas dialogów wzbogacone o pytanie szczegółowe wprowadzające perspektywę osobistą, np. "Czy i dlaczego ten temat jest dla Ciebie ważny?". Dzięki temu udało się otworzyć w rozmowach wątki i tematy, które dopełniły ustalenia zawarte w diagnozie lokalnej, poprzez wytworzenie specyficznej wiedzy lokalnej, osadzonej w osobistym doświadczeniu, ale ukierunkowanej na wspólnotowy aspekt uczestnictwa w kulturze.

Uczestnicy

W obu dialogach wzięli udział mieszkańcy Żyrardowa, pośród których większość nazwała siebie Żyrardowianami z urodzenia lub od wielu lat. Kilka osób uczestniczących zadeklarowało, że to miasto to ich miejsce zamieszkania z wyboru, na spotkaniach były też obecne osoby z zaledwie kilkuletnim stażem mieszkańca, dla których istotnym czynnikiem oceny stanu kultury w Żyrardowie była możliwość adaptacji, wejścia w nowe środowisko i zdobycia nowych relacji, czyli odnalezienia się w nowej sieci społecznej. Wśród nowych mieszkańców była obecna jedna Ukrainka (w Żyrardowie od 3 lat), licznie reprezentowane było grono młodzieży i seniorów, choć nie zabrakło głosu osób w średnim wieku. Grupy liczyły odpowiednio 11 i 17 osób. Na kształcie obu spotkań zaciążył skład grupy - na pierwszym spotkaniu dominantą była "konsumpcja kultury" i pytanie, kto jest odpowiedzialny za kulturę w Żyrardowie, drugie z kolei spotkanie odzwierciedlało potrzeby mniej aktywnych mieszkańców, z naciskiem na potrzebę miejsc spotkań i integracji, przy jednoczesnej dominancie związanej z przestrzenią dla młodych i dla prezentacji ich własnej twórczości.

KOMUNIKACJA

To jeden z kluczowych tematów podjętych przez mieszkańców w trakcie obu dialogów. Komentowano sposób docierania do mieszkańców z informacją o wydarzeniach jako niewystarczający, wskazywano na konieczność poszukiwania przez organizatorów wydarzeń (najczęściej utożsamianych z Centrum Kultury) nowych, bardziej skutecznych sposobów komunikacji (łącznie z tzw. marketingiem szeptanym). Jedna z osób sugerowała nawet docieranie “do drzwi” mieszkańca na wzór organizowania społeczności (*community building*), które zakłada pukanie do drzwi i bezpośredni kontakt z mieszkańcami.

Pośród problemów komunikacyjnych wskazywano też niejasne okoliczności, w jakich niektóre z inicjatyw zostały wygaszone lub ich działalność przestała być finansowana (Dyskusyjny Klub Filmowy, Klub Żyrandol, Bielnik po robocie). Wypowiedzi te świadczą nie tylko o żalu (bo zniknęła możliwość spędzania czasu w określony sposób), ale też o potrzebie transparentności i “bycia poinformowanym”. Mieszkańcy doceniają formy uczestnictwa przewidywalne: stałe bądź cykliczne, przypisując rutynie walor przewidywalności. Wybrzmiała też w rozmowach potrzeba lepszej orientacji w ofercie kulturalnej miasta. Jednocześnie wyraźny jest brak świadomości mieszkańców co do uwarunkowań organizacyjnych wydarzeń kulturalnych w Żyrardowie, zwłaszcza jeśli chodzi o procesy decyzyjne i źródła finansowania.

PATRIOTYZM LOKALNY

To miasto ma dla mnie ogromny potencjał, uwielbiam tą zielen, uwielbiam tą cegłę.¹

Drugim ważnym wątkiem obu dialogów był patriotyzm lokalny rozumiany zarówno jako przywiązanie do miasta, jak i jako aspiracje, by Żyrardów był rozpoznawalny i przyciągał ludzi. *Bardzo mi zależy na kulturze w Żyrardowie. Zależy mi na tym, żeby coś tu zaczęło się wreszcie dziać, żeby to tutaj ludzie wreszcie przyjeżdżali.* Uczucie rozczarowania wiąże się z brakiem nadziei na pozytywne zmiany: *byłam totalną patriotką lokalną, ale już mi minęło.*

¹ Cytaty z wypowiedzi mieszkańców oznaczone są w tekście kursywą.

Wyrażany był związek emocjonalny z nazewnictwem ulic i potocznymi określeniami charakterystycznych miejsc (Ludowiec, Czerwoniak), wyglądem budynków, tradycjami lokalnymi - w czasie dialogów pojawiały się samowiednie wspomnienia mieszkańców, zwłaszcza czasy świetności PRL, gdy uczestnictwo w kulturze było w dużej mierze organizowane przez zakłady pracy. Uczestnicy dialogów wspominali lokalne wydawnictwa i wydarzenia odnoszące się do historii lokalnej jako wspólne i łączące bardzo różnych ludzi - szczególnie wyróżniając Strajk Szpularek - jako doświadczenie wspólnotowe i radosne, ważne dla wszystkich i atrakcyjne dla społeczności.

Wydaje się, że konieczna i pożądana jest w Żyrardowie praca wokół historii lokalnej, włączająca społeczność w wytwarzanie wspólnej opowieści (oral history, historia ratownicza, mikrohistorie), a zwłaszcza projekty o charakterze animacyjnym odnoszące się do historii miejsc i ludzi. BYłaby to odpowiedź na pojawiające się regularnie wypowiedzi o niewykorzystanym wciąż potencjale miasta.

O NAS DLA NAS

Czuję się twórcą kultury w Żyrardowie. Kultura wychodzi z ludzi.

Podczas spotkań padały deklaracje dotyczące ważnej roli mieszkańców w kształtowaniu życia kulturalnego Żyrardowa, przy jednoczesnej dużej potrzebie prezentacji własnej twórczości przed mieszkańcami Żyrardowa. W związku z tym powracał pomysł stworzenia miejsca lub wydarzenia cyklicznego, które pozwoliłoby lokalnym twórcom występować i organizować pokazy swoich prac.

Wypowiedzi krytyczne dotyczące zarządzania kulturą w mieście dotyczyły kultury rozumianej wydarzeniowo, nie obejmowały całokształtu - obraz kultury żyrardowskiej, jaki wyłaniał się w czasie spotkań, stanowił raczej kolaż miejsc, ludzi, wydarzeń ważnych dla poszczególnych osób czy grup - pokazuje to, że Żyrardów to miasto różnorodnych potrzeb i wydarzenia czy projekty kulturalne planowane powinny być ze świadomością, że należy odpowiednio określić grupę odbiorców oraz dostosować do tej grupy sposób promocji i informowania o wydarzeniu.

Pojawiły się też pomysły, by mieszkańcy brali sprawy w swoje ręce i składali wnioski na działania - jeśli czegoś chcemy, *to musi ktoś się wziąć za to*. Zauważono, że obok postawy roszczeniowej ważne jest zadanie sobie pytania: co ja mogę? Co mogę zaoferować? Zauważono aktywną rolę seniorów: *Seniorzy potrafią się zorganizować, potrafią wymusić od Prezydenta środki*.

MŁODZI A PRZYSZŁOŚĆ MIASTA

W obu rozmowach wzięli udział przedstawiciele żyrardowskiej młodzieży, w tym reprezentacja Rady Młodzieży i członkowie lokalnej grupy muzycznej oraz animator teatru młodzieżowego. Głos młodych wybrzmiał, a dzięki możliwości porozmawiania z innymi mieszkańcami zyskali oni duże poparcie w grupie dla swoich dążeń. Spotkanie młodych z seniorami miało charakter doświadczenia wspólnotowego - międzypokoleniowe wyrazy sympatii i wzajemne zaciekawienie sugeruje, że w Żyrardowie mogłoby z powodzeniem powstać inicjatywy międzypokoleniowe o charakterze twórczym.

Ważnym wątkiem dla wszystkich niezależnie od wieku było takie kształtowanie kultury w Żyrardowie, by młodzi nie chcieli opuszczać miasta, a ci, którzy już wyjechali, chcieli wracać - *Chciałbym, żeby Żyrardów był taki, żebyśmy chcieli wrócić*.

JAKOŚĆ PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Na spotkaniach wielokrotnie pojawiały się afirmatywne wypowiedzi na temat terenów zielonych w Żyrardowie:

Żyrardów mi się podoba bo ma dużo zieleni. Park seniora jest super i świeże powietrze, solanka, tężnia, są potańcówki i imprezy tam.

Niestety były też głosy troski o poziom dbałości przestrzenie wspólne, a nawet o zachowania społeczne w miejscach publicznych - *Nie podoba mi się to, że wszystko się niszczone przez społeczeństwo, wszędzie są śmieci*.

Dla uczestników wyjątkowo ważnym wątkiem okazało się tworzenie okazji do spotkań w miejscach publicznych - wielokrotnie wspominany Bielnik po robocie był wskazywany jako inicjatywa bardzo udana, której brakuje mieszkańcom, choć mało kto potrafił odpowiedzieć na pytanie, kto był organizatorem tego miejsca lub z jakiego źródła mogło być finansowane. Zobacz → KOMUNIKACJA.

DOSTĘPNOŚĆ I WYGODA

To jest dla mnie ważne, żeby nie musieć jechać, żeby tutaj w mieście było na tyle atrakcyjnie.

Osoby uczestniczące w dialogach dzieliły się na takie, dla których odległość nie stanowi problemu, bo sami dojeżdżają do miejsc kultury i takich, którzy chcą, by kultura była blisko, w ich zasięgu.

Najważniejsze to, żebym nie musiała dziecka gdzieś wozić. Do teatru i do kina to trzeba się gdzieś wybrać. W kinie to dźwięk nie ten i fotele niewygodne. Człowiek starszy chce mieć blisko.

Twórcy kultury w średnim wieku, ze stabilną sytuacją życiową potrafią znaleźć kulturę gdzie indziej i mają możliwość dotarcia do ambitnej oferty kulturalnej poza Żyrardowem - w Żyrardowie wymieniają pojedyncze inicjatywy, często w czasie przeszłym.

Dla osób z dziećmi w wieku szkolnym ważna jest bliskość i dostępność oraz jakość edukacji kulturalnej i artystycznej w Żyrardowie. Wskazywana była potrzeba "miejsc kultury", gdzie dziecko może niejako nasiąkać twórczą atmosferą i dobrymi relacjami, oraz miejsc dla dorosłych, gdzie próg wejścia byłby niski - darmowy, niezobowiązujący, a atmosfera zbliżona do zabawowej. W tym kontekście przywołany został przykład warszawskich Miejsc Aktywności Lokalnej.

PODSUMOWANIE - WSPÓLNOTOWY WYMIAR KULTURY

Mam nadzieję, że te uwagi i refleksje gdzieś trafią.

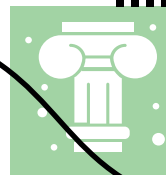
Dialogi były dla mieszkańców okazją do wypowiedzenia swoich odczuć, opowiedzenia o indywidualnych doświadczeniach bez konieczności formułowania wniosków, a tym bardziej rekomendacji czy środków zaradczych. Rola mieszkańców w kształtowaniu kultury w Żyrardowie została wyeksponowana, sformułowane zostały konkretne potrzeby, takie jak potrzeba miejsc wspólnych o niezobowiązującym charakterze, form prezentacji twórczości własnej mieszkańców, wydarzeń o charakterze wspólnotowym w przestrzeni publicznej. Jako przykład wydarzeń jednoczących wszystkich mieszkańców podawano m.in. finał WOŚP, Strajk Szpularek, Bielnik po robocie. Przede wszystkim jednak wypowiedziana została potrzeba "bycia wysłuchanym", stworzenia systemowym form "odsłuchu" ze społeczności, metod ewaluacji wydarzeń i inicjatyw, tak by można było wyciągać wnioski o charakterze programowym czy organizacyjnym. Innymi słowy, dostarczenie mieszkańcom rozpoznawalnych i ogólnodostępnych form sprawczości i poczucia wpływu może się przyczynić do zwiększenia zarówno ich udziału w tworzeniu kultury, jak i do podniesienia ogólnego poziomu zadowolenia z życia w mieście, co przekłada się na wzmocnienie wspólnoty lokalnej.

oprac. Joanna Kubicka

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

SPACER BDAWCZY

Podsumowanie

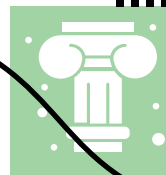

Prowadzenie: Anna Nowak | Łukasz Kasperczyk
Podsumowanie: Anna Nowak

Żyrardów 2023

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

SPACER BDAWCZY

Spacer badawczy odbył się 7.05.2023. Wzięło w nim udział 8 osób (w tym 2 pracowników CK Żyrardów – posiadający rodziny). Na spacer zapisało się więcej osób, ale z powodu załamania pogody przyszło znacznie mniej osób. Spacer miał dwie części – najpierw uczestnicy wyznaczali na mapie ważne miejsc i roboczą trasę przejścia, a następnie wyruszyli na przechadzkę. Większość wyznaczonych miejsc była w centrum Żyrardowa.

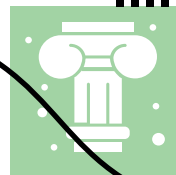
Celem było wyznaczenie na mapie miejsc ważnych dla rodzin z dziećmi, w których lubią spędzać czas.

Jako miejsca, w których rodziny lubią spędzać z dziećmi wolny czas wskazano:

- własny dom lub dom/działka babci/dziadka (5 wskazania)
- Muzeum Lniarstwa (4 wskazania), bo jest tam Industrialna Zagroda (mini ZOO) z wielbładami, letnie spotkania, warsztaty artystyczne, "Bielnik po robocie" (imprezy plenerowe typu potańcówka).
- Pub Rampa (4 wskazania)
- Siwy Dym - klubokawiarnia (2 wskazania)
- Park Miejski im. K. A. Dittricha – ważnym miejscem dla dzieci był znajdujący się tam plac zabaw, dorośli wskazywali, że mogłoby się tam dzieć więcej działań rodzinnych, bo w to miejsce i tak przychodzą rodziny. Dla dorosłych w amfiteatrze odbywały się potańcówki, kino plenerowe i spotkania warsztatowe. Rodziny wskazały, że jest to miejsce z dużym potencjałem do organizacji wydarzeń kulturalnych.
- Eko-park im. Z. Religi – teren do rekreacji, zabaw, park z atrakcjami typu park linowy dla dzieci (2 wskazania)
- Frenzone - klubokawiarnia (2 wskazania), bo są tam koncerty, wystawy, planszówki i kakao z piankami
- Spalona – restauracja (2 wskazania), bo są tu spotkania rodzinne, spotkania ze znajomymi i dobra kuchnia
- las (1 wskazanie)
- Park Procnera (1 wskazanie)

**DOM
KULTURY+**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

SPACER BDAWCZY

- Skwer Władysława Szrednickiego, bo to miejsce do wypoczynku, można ćwiczyć na siłowni na świeżym powietrzu, były potańcówki, mogłyby się tu odbywać warsztaty z jogi.
- kładka przy Stawie Górnym (przy Skwerze Szrednickiego), bo "dochodzi się do niej trasa nieznaną" – uczestnicy szli do tej kładki przez zarośla, mało kto wiedział, że takie przejście istnieje. Zwłaszcza dzieci były podekscytowane przejściem przez zarośla i wspominały o tym podczas spaceru. Zarówno Skwer Szrednickiego i kładka przy Stawie Górnym zostały uznane jako miejsca z dużym potencjałem do organizacji wydarzeń kulturalnych.
- ul. Nowy Świat, bo wszędzie jest blisko, bo to centrum i jest to miejsce, gdzie jest dużo osób (ścieżka komunikacyjna)

Miejsca, w których dzieci lubia spędzać czas same to:

Akuku (bawialnia tematyczna) i u babci.

Miejsca, w których rzadziej chodzą z rodzinami:

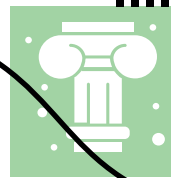
- Muzeum Mazowsza Zachodniego, bo nie ma zbyt wielu atrakcji rodzinnych, chodzą tam głównie grupy zorganizowane żeby oglądać panoramę miasta,

Miejsca, z których mieszkańcy są dumni (miejsca, które nie są zabytkami):

- Nowa kładka przy Zalewie – kładka dla pieszych i rowerów (2 wskazania)
- Hopki w Parku Procniera (1 wskazanie)
- Siwy Dym – klub seniora (1 wskazanie), bo są organizowane...
- Spalona (2 wskazania),
- Empik (1 wskazanie), bo można nie tylko kupić książki, ale także je oglądać
- Federacja (1 wskazanie), bo jest dobra kawa, gry planszowe, spotkania grup zorganizowanych
- stary basen (1 wskazanie)
- mostek za działkami (1 wskazanie)
- Stary Park, bo są korty tenisowe, stary basen i kiedyś było lodowisko oraz bo w pobliżu jest ścieżka wzdłuż rzeki Pisi

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

SPACER BDAWCZY

Miejsca, z których nie są dumni:

- kamienice i podwórza przy ul. Chopena i tak zw. "Haberlak" – okolice ul. Waryńskiego

Miejsca te nie były rekomendowane jako przestrzeń do realizacji wydarzeń, bo "jak na Haberlaku były organizowane warsztaty, to często musiała policja przyjeżdżać" lub "strach tu wejść – przestępczość" i duża roszczeniowość mieszkańców. Pomimo wartości historycznej bram na Haberlaku (kiedyś była tu piekarnia i robotnicy przechodzili tymi bramami idąc do fabryk) i przestrzeni do zagospodarowania, niewiele się tu dzieje działań kulturalnych.

Miejsca- zabytki, z których są dumni:

- Pałac Tyrolski
- Kościół p.w. Matki Bożej Pocieszenia

WNIOSKI:

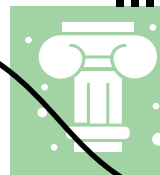
a). w mieście jest dużo skwerów, parków i terenów zielonych niezagospodarowanych dla mieszkańców- sa przestrzenie do działań (w tym nowe obiekty np. kładka nad Pisią do Zalewu Żyrardowskiego, która dopiero będzie oficjalnie otwarta czy planowana ścieżka wzdłuż Górnego Stawu) i w dobrym stanie (np. Park Dietricha), w których mogłoby się więcej dziać np. działań kulturalnych. Uczestnicy zwrócili uwagę, że niektóre miejsca tj. np. Skwer im. W. Szrednickiego chociaż jest miejscem z potencjałem, to dlatego, że jest trochę schowane i niewiele osób o tym wie, czasem jest miejscem "do wypicia piwa" (bo można się schować).

b) Dzieci szczególnie żywo były zainteresowane aktywnościami na terenach zielonych, w tym także "dzikim" przejściem nad Górnym Stawem (przez chaszcze i błoto), kładka nad Pisią – w tym także interaktywnymi tablicami przyrodniczymi (dopasuj zwierzęta, monidła zwierzęce, miejsce do stukania w różne rodzaje drewna, które wydają różne dźwięki).

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

SPACER BDAWCZY

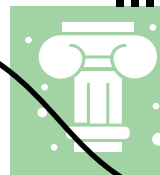
Dokumentacja fotograficzna i mapki ze spacerów:

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

SPACER BDAWCZY

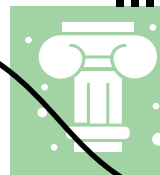
Dokumentacja fotograficzna i mapki ze spacerów:

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

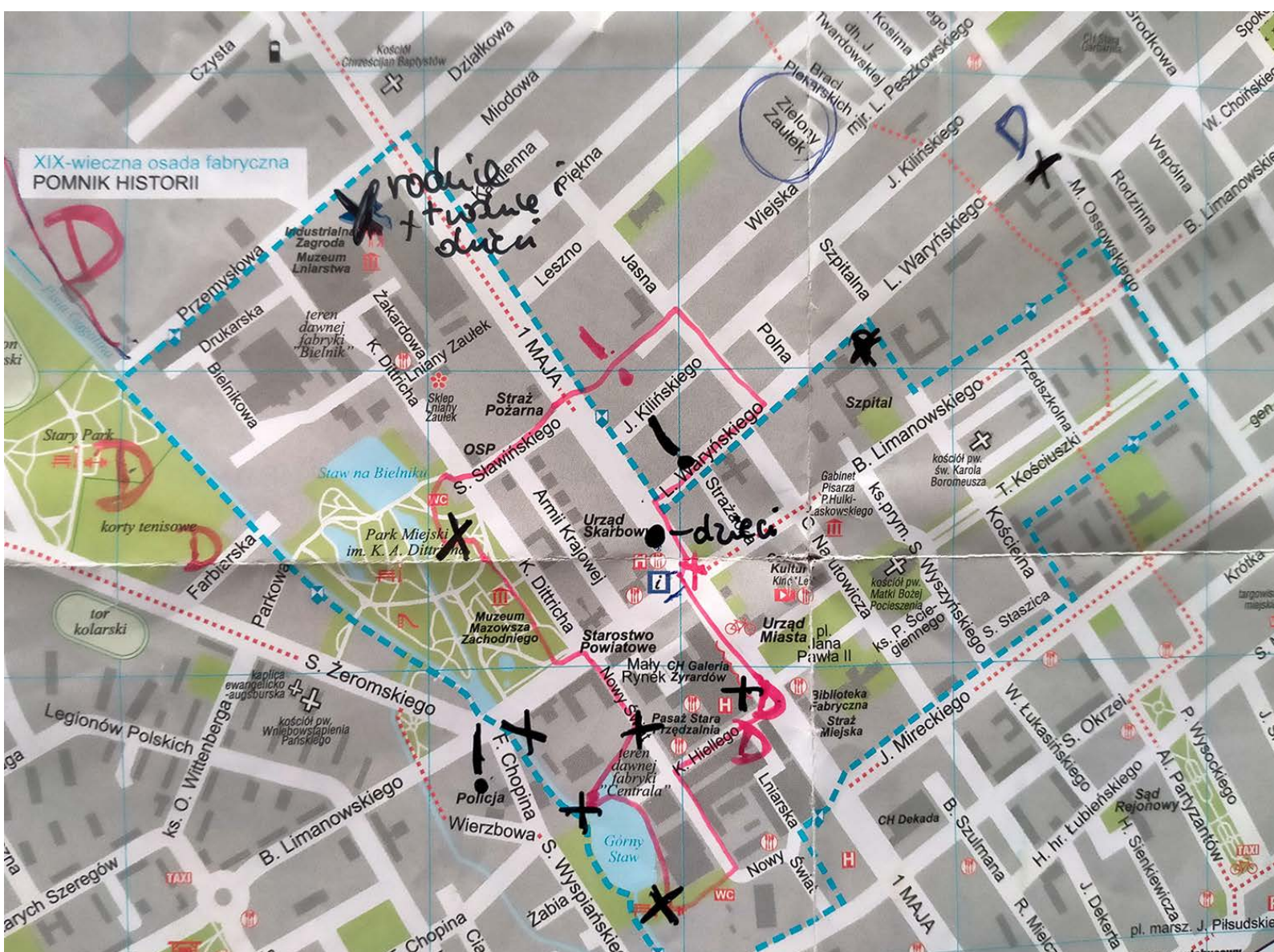
Raport z diagnozy lokalnej

SPACER BDAWCZY

Dokumentacja fotograficzna i mapki ze spacerów:

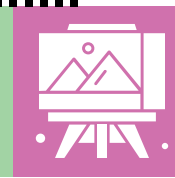
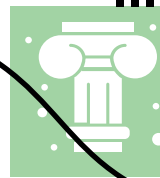

**DOM
KULTURY +**
CENTRUM KULTURY W ŻYRARDOWIE

Raport z diagnozy lokalnej

SPACER BDAWCZY

Dokumentacja fotograficzna i mapki ze spacerów:

